

De Social Return On Investment (SROI) van sport en bewegen

Onderzoek in opdracht van Kenniscentrum Sport

Auteurs
Rebel, Mulier Instituut

Datum
05.06.19

Status
Definitief

Klant
Kenniscentrum Sport

Inhoudsopgave

1	Waarom een SROI van sport en bewegen?	4
1.1	De SROI van sport en bewegen waardeert de kosten en opbrengsten en helpt gemeentelijk beleid te onderbouwen, verantwoorden en verbeteren.	4
1.2	Door het combineren van verschillende bronnen kunnen we de SROI van sport en bewegen in Nederland schatten en de drijvende factoren achter de SROI bepalen.	4
2	Wat verstaan we onder sport en bewegen?	6
2.1	Sport en bewegen kennen meerdere interpretaties; wij kiezen een pragmatische insteek en zorgen dat de reikwijdte van de opbrengsten en kosten zo goed mogelijk overeenkomt.	6
3	Welke kosten nemen we mee in deze studie?	8
3.1	De kosten zijn gerelateerd aan het beleidsdoel 'sporten en bewegen', andere kosten vallen buiten de scope van de SROI.	8
4	Wat levert sport en bewegen maatschappelijk op?	10
4.1	De maatschappelijke waarde van sport en bewegen is onder te verdelen in de categorieën gezondheid, sociaal (incl. welzijn/geluk) en arbeid.	10
4.1.1	Gezondheid: sport en bewegen leidt tot minder zorgkosten, hogere kwaliteit van leven, hogere levensverwachting en meer blessures.	10
4.1.2	Sociaal (incl. welzijn/geluk): sport en bewegen kan leerprestaties verbeteren, schooluitval verminderen, sociaal kapitaal versterken, criminaliteit reduceren en leiden tot plezier.	11
4.1.3	Arbeid: sport en bewegen vermindert ziekteverzuim en verhoogt de arbeidsproductiviteit.	12
5	Hoe hoog is de SROI van sport en bewegen?	14
5.1	De SROI van sport en bewegen in Nederland is naar schatting 1 op 2,51, dat wil zeggen: de maatschappelijke opbrengsten zijn ruim 2,5 keer zo hoog als de kosten.	14
5.2	De SROI geeft geen investeringstoets zoals een MKBA dat wel doet; bij de SROI wegen we de aanwezigheid van kosten en opbrengsten in brede zin.	15
5.3	Gemeenten investeren meer dan ze terugkrijgen, maar profiteren van een gezondere en gelukkigere bevolking; het bedrijfsleven ervaart in verhouding de meeste baat.	16
6	Wat beïnvloedt de mate van sporten en bewegen?	18
6.1	Meerdere factoren beïnvloeden sport- en beweeggedrag en zo ook de SROI per gemeente; het is voor de beleidsvorming relevant om hier kennis van te hebben.	18

6.2	Sportaccommodaties: de grootste kostenpost voor gemeenten, belangrijk voor de jeugd, en er spelen tal van overwegingen bij de planning van accommodaties.	18
6.3	Sportstimulering: inzet door de gemeenten op specifieke doelgroepen, sterk raakvlak met andere beleidsterreinen en blijvend zoeken naar effectieve interventies.	20
6.4	Sociaaleconomische variabelen en omgevingsfactoren lijken bepalender voor het sport- en beweeggedrag in een gemeente dan het gemeentelijke beleid zelf.	21
7	Hoe verder met de SROI van sport en bewegen?	24
7.1	De SROI is een (zo goed mogelijke) schatting op macroniveau en bevat daarom een aantal beperkingen die niet binnen de scope van dit onderzoek zijn op te lossen.	24
7.2	Door vervolgonderzoek kan er zowel aan de kosten- als opbrengstzijde van de SROI een verdere verfijning plaatsvinden, wat de uitkomst nauwkeuriger maakt.	26
7.3	Het zou nuttig zijn om de kennis uit het onderzoek open source beschikbaar te stellen en het rekenmodel eens in de 2-3 jaar aan te vullen met nieuwe data.	27
	Bijlage 1: bronnen en gesprekspartners	28
	Literatuuroverzicht	28
	Databronnen	29
	Deelnemers gebruikerssessies (24 januari en 11 april 2019)	29
	Deelnemers expertsessies (7 februari en 28 maart 2019)	30
	Bijlage 2: overzicht belangrijkste aannames	31
	Algemeen	31
	Hoeveelheid sporten en bewegen	31
	Kosten	31
	Opbrengsten	34
	Allocatie kosten en opbrengsten	34
	Peer group analyse	35
	Bijlage 3: werking van het dashboard	36

1 Waarom een SROI van sport en bewegen?

1.1 De SROI van sport en bewegen waardeert de kosten en opbrengsten en helpt gemeentelijk beleid te onderbouwen, verantwoorden en verbeteren.

Sporten en bewegen heeft maatschappelijke waarde. Het maakt gezond en gelukkig, dat staat niet ter discussie. Maar hóe gezond en hóe gelukkig? En weegt het op tegen de investering die we ervoor doen? Dat is nu nog niet duidelijk genoeg. Daarom heeft Kenniscentrum Sport aan Rebel en Mulier Instituut gevraagd de Social Return On Investment (SROI) van sport en bewegen in Nederland zo goed mogelijk te berekenen. Deze SROI geeft de maatschappelijke kosten en opbrengsten weer die gerelateerd zijn aan mensen die sporten en bewegen, en weegt ze tegen elkaar af. Het streven hierbij is om de kosten en opbrengsten zoveel mogelijk in euro's uit te drukken.

Het voorwerk voor dit onderzoek is voor een deel al gedaan. Ecorys (2017) heeft de maatschappelijke waarde van sporten en bewegen onderzocht en grotendeels becijferd in euro's. De opdracht aan Rebel en Mulier Instituut was om a) dit naast de kosten te leggen – om zo een weging te kunnen maken – en b) een instrument te bouwen dat de geschatte SROI per gemeente berekent en daarbij rekening houdt met lokale verschillen (bevolkingssamenstelling, fysieke omgeving, sportaanbod e.d.).

Die lokale verschillen zijn belangrijk, omdat ze kunnen verklaren waarom mensen in gemeente A meer sporten en bewegen dan in gemeente B. Dit kan door externe factoren komen, zoals hoe aantrekkelijk de natuurlijke omgeving is. Maar ook door zaken waar gemeenten zelf invloed op hebben, namelijk de investeringen die ze doen in accommodaties en activeringsprogramma's. Zodoende kan de SROI van sport en bewegen gemeenten helpen beleidsmatige keuzes te onderbouwen en te verantwoorden, en mogelijk ook het sportbeleid verder te verbeteren.

1.2 Door het combineren van verschillende bronnen kunnen we de SROI van sport en bewegen in Nederland schatten en de drijvende factoren achter de SROI bepalen.

We definiëren de centrale vraag van het onderzoek als volgt: "Wat is de SROI van sport en bewegen en hoe verschilt deze per gemeente?" De belangrijkste deelvragen zijn:

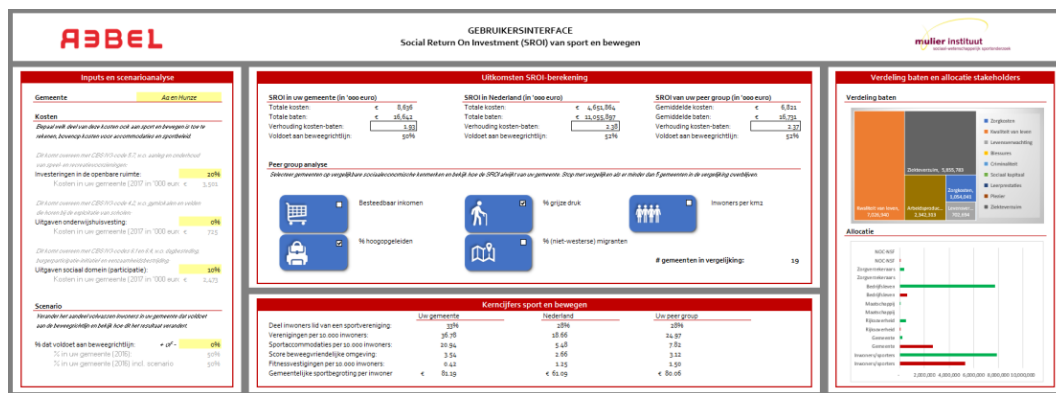
- Wat verstaan we onder "sport en bewegen"?
- Welke kosten worden er gemaakt om mensen te laten sporten en bewegen?
- Welke opbrengsten treden er op door sporten en bewegen?
- Wat is de SROI van sport en bewegen in Nederland?
- Welke factoren bepalen de mate waarin mensen sporten en bewegen, en hoe groot is de invloed van de gemeente hierin?

Deze vragen hebben we onderzocht door een combinatie van literatuurstudie, groepsbijeenkomsten met gemeentelijk beleidsambtenaren, groepsbijeenkomsten met experts uit het veld en verdiepende

case studies met de gemeenten Amersfoort, Noordwijk en Vlaardingen.¹ Een bronnenoverzicht staat in bijlage 1.

Om de SROI van sport en bewegen per gemeente te benaderen, hebben Rebel en Mulier Instituut een dashboard gemaakt.² In het dashboard kunnen gemeenten zichzelf ook vergelijken met een *peer group*. Dat zijn de gemeenten met vergelijkbare sociaaleconomische variabelen (zoals besteedbaar inkomen en/of aandeel hoogopgeleiden). We hebben aanvullende aannames moeten doen om tot een schatting te komen per gemeente. Een overzicht van alle aannames staat in bijlage 2. Een uitgebreide uitleg van het dashboard staat in bijlage 3.

Figuur 1.1: Dashboard SROI sport en bewegen

Per hoofdstuk in dit rapport beantwoorden we bovenstaande deelvragen, in de omschreven volgorde. Aan het eind van het rapport staat een discussiehoofdstuk, waarin we ingaan op de beperkingen van het SROI-onderzoek en mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

¹ In deze case studies zijn een aantal specifieke data-analyses uitgevoerd van de (ontwikkeling in) kosten, opbrengsten en sport- en beweeggedrag in de betreffende gemeenten. De resultaten zijn in twee gesprekken met de verantwoordelijke (sport)ambtenaren verder geduid. Dit heeft geholpen om een beter begrip te krijgen van de drijvende krachten achter de SROI in deze gemeenten. Beleidsadvies aan de gemeenten was geen onderdeel van de case studies.

² Het dashboard is in beheer bij Kenniscentrum Sport.

2 Wat verstaan we onder sport en bewegen?

2.1 Sport en bewegen kennen meerdere interpretaties; wij kiezen een pragmatische insteek en zorgen dat de reikwijdte van de opbrengsten en kosten zo goed mogelijk overeenkomt.

De termen sport en bewegen zijn voor veel interpretaties vatbaar. Het lijkt erop dat er verschillende definities rondgaan voor 'sport als doel' en 'sport als middel'. Sport als doel geeft een nauwere definitie en gaat over lichamelijke activiteit, een wedstrijdelement en streven naar uitmuntendheid. Maar sport wordt steeds meer neergezet als middel om maatschappelijke doelen te bereiken. Zo kan fitness de gezondheid verbeteren en kan bridge bijdragen aan bestrijding van eenzaamheid.³ Bewegen is op zijn beurt op te delen in bijvoorbeeld mate van intensiteit (licht, matig en zwaar intensief).

We hebben niet de illusie dat we voor ons onderzoek sluitende definities kunnen geven van de termen sport en bewegen. Daarom kiezen we voor een pragmatische insteek; we laten de beschikbaarheid van data leidend zijn en zorgen dat we – zo goed als mogelijk is – dezelfde 'scope' voor de opbrengsten en kosten hanteren. Dat houdt het volgende concreet in:

1. Het startpunt is de waardering van maatschappelijk opbrengsten van sport en bewegen door Ecorys (2017). In dat onderzoek is gekeken naar de opbrengsten die ontstaan wanneer een persoon *regelmatig* sport en beweegt, ten opzichte van *niet of nauwelijks* sporten en bewegen.
2. Om dat vervolgens te vertalen naar een hele populatie, moeten we een indicator gebruiken die zegt hoeveel mensen in een gebied regelmatig sporten en bewegen. Dat wordt volgens ons het best gevangen door de beweegrichtlijn die sinds 2017 geldt.⁴
3. Om een gelijke balans te krijgen tussen de kosten en opbrengsten die we meenemen in onze studie, berekenen we ook alleen de kosten waarvan we inschatten dat ze direct gerelateerd zijn aan (mensen laten) sporten en bewegen. Zie hoofdstuk 3 voor een uitweiding.

Er zijn dus ook onderdelen die buiten de reikwijdte van ons onderzoek vallen. Dit zijn vooral activiteiten die men wel met sport associeert, maar niet direct gerelateerd zijn aan het doel (mensen te laten) sporten en bewegen. De volgende onderdelen nemen we zowel aan de kostenkant als aan de opbrengstenkant niet mee in het onderzoek:

- Incidentele sportevenementen – deze hebben doorgaans geen structureel effect en worden vaak met andere doelen opgezet dan mensen motiveren om meer te gaan sporten en bewegen (bijv. citymarketing en economische spin-off).

---

³ <https://www.allesoversport.nl/artikel/wat-is-sport/>

⁴ <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2017/08/22/beweegrichtlijnen-2017>. Ecorys (2017) heeft als het criterium voor 'regelmatig sporten bewegen' de beweegnorm (NNGB) gebruikt, terwijl we in dit onderzoek rekenen met de beweegrichtlijn. De beweegrichtlijn is overwegend conservatiever dan de beweegnorm; het percentage mensen dat aan de beweegrichtlijn voldoet is lager door (met name) de toevoeging van bot- en spierversterkende oefeningen. Dit leidt mogelijk tot een conservatievere schatting in dit onderzoek, in ieder geval niet tot een overschatting. Omdat we de exacte aannames van Ecorys (2017) niet kennen, kunnen we dit niet met zekerheid zeggen.

- Topsport – dit sluit minder goed aan bij het bereiken van maatschappelijk doelen als gezondheid en inclusiviteit. Bovendien is de causale relatie tussen topsport kijken en zelf aangezet worden om meer te sporten en bewegen niet of nauwelijks bewezen.
- Duurzaamheid accommodaties – hoewel we erkennen dat er veel aandacht is voor het duurzaam bouwen en inrichten van de sportaccommodaties, streven gemeenten hier een ander beleidsdoel mee na dan het bevorderen van sporten en bewegen (namelijk: milieuwinst).
- Vrijwilligers – veel sporten worden mogelijk gemaakt door vrijwilligers; hun inzet is zowel aan de kostenkant (o.a. verloren tijd) als opbrengstenkant (o.a. opgebouwd sociaal kapitaal) te beprijzen. Maar in economische waarderingen wegen beide doorgaans precies tegen elkaar op, waardoor het geen meerwaarde heeft om deze mee te nemen in de SROI-berekening.
- Passieve deelname – sport volgen (live of in de media) beschouwen we niet als onderdeel van sport en bewegen en de maatschappelijke waarde hiervan is waarschijnlijk gering.
- Afgeleide opbrengsten in derde sectoren – doordat mensen gaan sporten en bewegen ontstaan er ook afgeleide opbrengsten, zoals uit werkgelegenheid. Maar dit is geen direct gevolg van het feit dat mensen meer sporten en bewegen en valt daarom ook buiten het onderzoek.

3 Welke kosten nemen we mee in deze studie?

3.1 De kosten zijn gerelateerd aan het beleidsdoel 'sporten en bewegen', andere kosten vallen buiten de scope van de SROI.

Ons uitgangspunt is dat we alle kosten in het onderzoek meenemen die gerelateerd zijn aan het doel sporten en bewegen. In de volgende tabel geven we een overzicht van deze kostenposten. In meerdere gevallen hebben we een correctie toegepast. Bijvoorbeeld het niet meerekenen van investeringen door NOC*NSF in topsportprogramma's, omdat dit buiten de reikwijdte van ons SROI-onderzoek valt. Een uitleg over deze correcties – per kostenpost – staat in bijlage 2, onder het kopje 'kosten'.

Tabel 3.1: Overzicht kostenposten, bronnen en jaartallen

Kostenpost	Bron	Jaartal
Bijdrage Rijksoverheid	Rijksbegroting.nl – Ministerie VWS	2017
Bijdrage NOC*NSF	NOC*NSF Bestedingsplan	2017
Gemeentelijke uitgaven	CBS IV3-staten	2017 (en 2012-2016)
Contributies verenigingen	Contributiemonitor, Mulier Instituut	2016-2017
Sponsoring en overige inkomsten verenigingen	Verenigingsmonitor, Mulier Instituut	2017
Bedrijfsomzet fitness	CBS Statline	2017
Omzet overig commercieel	Expert judgement	
Entree- en lesgeld zwembaden	CBS Statline	2015
Sportbenodigdheden	Consumentenuitgaven aan sport, Mulier Instituut	2016

De kosten die de provincies maken voor sport en bewegen nemen we niet mee. De reden is dat we niet goed genoeg kunnen inschatten welk deel van de uitgaven per provincie aan sport en bewegen is toe te rekenen en welk deel aan topsport, evenementen, economische impuls voor de regio e.d.⁵ Omdat het om een relatief zeer beperkte kostenpost ten opzichte van alle andere kosten gaat, zal dit weinig impact hebben op de totale SROI.

⁵ Dezelfde overwegingen gelden overigens voor investeringen die recreatieschappen doen voor voorzieningen in de open lucht.

Behalve het schatten van de SROI van sport en bewegen in Nederland is een doel van onze studie ook om de SROI op gemeentelijk niveau te kunnen benaderen. Hiervoor is het nodig om alle kosten op een logische wijze over gemeenten in Nederland te verdelen. Dit beschrijven we hierna.

De gemeentelijke uitgaven aan sport en bewegen zijn als enige uit dit overzicht op gemeentelijk niveau beschikbaar. Dit zijn met name de kosten voor sportaccommodaties en sportstimulering. Deze kosten worden jaarlijks aan het CBS gerapporteerd en zijn beschikbaar via de IV3-staten. Ook investeringen in de openbare ruimte, onderwijshuisvesting en het sociaal domein (participatie) zijn in theorie voor een deel toe te rekenen aan sport en bewegen. Voorbeelden zijn de aanleg van een pad met asfalt (i.p.v. schelpen) zodat deze ook geschikt is voor skeelers, uitbreiding van het gymlokaal bij de renovatie van een schoolgebouw of kosten voor dagbestedingsactiviteiten waarbij senioren met elkaar in beweging gaan. Omdat de mate van toerekening erg casus-afhankelijk is, kunnen gemeenten zelf een inschatting maken – in het eerder beschreven dashboard – welk deel ze van deze kostenposten aan sport en bewegen moeten toerekenen en dus meenemen in de SROI-schatting. Bij de schatting van de SROI in Nederland (hoofdstuk 5) zijn deze kosten niet meegenomen.

Voor alle overige kostenposten hanteren we een logische verdeelsleutel om ze naar rato toe te kunnen rekenen aan elke gemeente, en om zo de SROI op gemeenteniveau te kunnen berekenen. Dit doen we bijvoorbeeld op basis van aantal inwoners, aantal verenigingsleden of aantal sportvoorzieningen in een gemeente. De keuze voor verdeelsleutels beschrijven we ook in bijlage 2, onder het kopje 'kosten'.

4 Wat levert sport en bewegen maatschappelijk op?

4.1 De maatschappelijke waarde van sport en bewegen is onder te verdelen in de categorieën gezondheid, sociaal (incl. welzijn/geluk) en arbeid.

Richard Bailey et al. (2013) ontwikkelden het Human Capital Model met 79 (kwalitatief beschreven) effecten die het gevolg zijn van sporten en bewegen. Deze 79 effecten zijn ingedeeld naar een zestal kernwaarden: fysiek, emotioneel, sociaal, persoonlijk, intellectueel, financieel. In 2017 heeft Ecorys, in opdracht van Kenniscentrum Sport, onderzoek gedaan naar de sociaaleconomische waarde van sport en bewegen, inclusief de waardering hiervan. De resultaten van die studie zijn een belangrijke bouwsteen voor de berekening van de SROI. Op basis van het fundament van Bailey et al. (2013) heeft Ecorys (2017) de maatschappelijke opbrengsten van sporten en bewegen ingedeeld in drie categorieën: gezondheid, sociaal en arbeid.

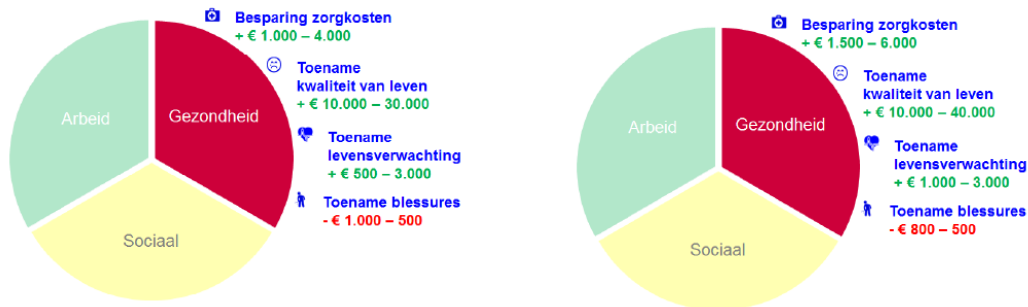
We gebruiken in dit onderzoek de indeling van Ecorys (2017) als basis. Enerzijds is dit overzichtelijk en anderzijds geeft het al aanknopingspunten voor de waardering van een groot deel van de effecten. In de paragrafen hierna beschrijven we per hoofdcategorie welke effecten er zijn geïdentificeerd en wat de waardering van deze effecten in euro's is.

4.1.1 Gezondheid: sport en bewegen leidt tot minder zorgkosten, hogere kwaliteit van leven, hogere levensverwachting en meer blessures.

Sporten en bewegen leidt tot een betere gezondheid. In de waardering van deze gezondheidsbaten maakt Ecorys (2017) onderscheid tussen vier effecten. Allereerst worden zorgkosten vermeden als gevolg van een verminderde kans op aandoeningen als diabetes, darmkanker, borstkanker, depressie, dementie en beroertes. Daarnaast neemt ook de kwaliteit van leven voor deze mensen toe, door het voorkomen van leed als gevolg van bepaalde aandoeningen. De verhoogde kwaliteit van leven is bepaald op basis van de verminderde ziektelast, uitgedrukt in 'Years Lived with Disability'. Ten derde heeft sport en bewegen door de beperkende invloed op aandoeningen een langere levensverwachting tot gevolg, berekend aan de hand van 'Years of Life Lost'. Tot slot kan sport en bewegen ook negatieve gevolgen hebben in de vorm van een verhoogd aantal blessures.

Hieronder is het overzicht van de kengetallen van gezondheid voor mensen die regelmatig sporten en bewegen zoals opgesteld door Ecorys (2017), vergeleken met niet of nauwelijks sporten en bewegen (links: 5-24 jaar, rechts: 25-54 jaar). Het gaat hier om gemiddelde bedragen in Nederland, per persoon voor de verwachte resterende levensduur.

Figuur 4.1: Waardering opbrengsten 'Gezondheid' (Ecorys, 2017)

De literatuur onderstreept het positieve effect van sporten en bewegen op gezondheid (bijv. Breedveld et al., 2016; Straatmeijer, 2018). Daarbij maken veel studies gebruik van een vergelijkbare insteek als Ecorys bij het waarderen van deze effecten. De studies van bijvoorbeeld SIRC (2016), Thornton et al. (2016), Lee et al. (2012) en Warburton et al. (2010) kijken voor de gezondheidsbaten van sporten en bewegen ook naar de zorgkosten in relatie tot een verminderde kans op aandoeningen. Verder worden ook de 'Years Lived with Disability' (studies als Ding et al., 2016 en GBD, 2016) en de 'Years of Life Lost' (bijv. Lee et al., 2012 en Ding et al., 2016) geregeld toegepast.

4.1.2 Sociaal (incl. welzijn/geluk): sport en bewegen kan leerprestaties verbeteren, schooluitval verminderen, sociaal kapitaal versterken, criminaliteit reduceren en leiden tot plezier.

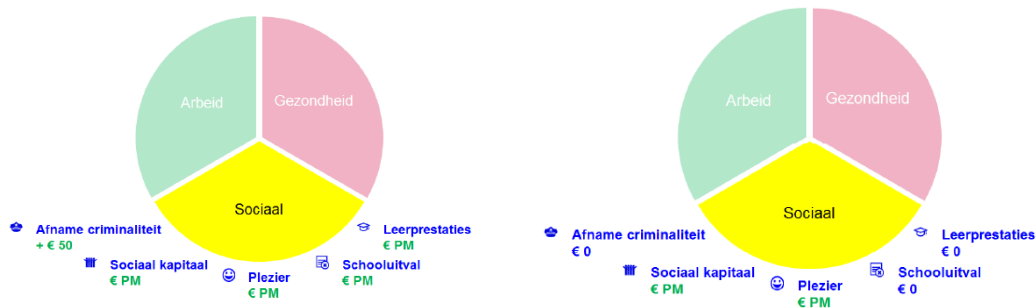
Sociale baten worden door Ecorys (2017) opgedeeld in vijf effecten. Sport en bewegen leidt mogelijk tot verbetering van leerprestaties, in ieder geval niet tot een verslechtering, en minder schooluitval. Maar er is nog onvoldoende kwantitatieve onderbouwing om deze effecten ook daadwerkelijk in euro's uit te drukken. Naast de factoren op school kan sporten en bewegen ook een belangrijke ontmoetings- en identiteitsfunctie hebben, wat een positieve uitwerking heeft op sociale banden tussen mensen. Zo kan sporten en bewegen bijdragen aan het opbouwen van sociaal kapitaal. Bij gebrek aan voldoende kwantitatieve onderbouwing is dit effect niet gewaardeerd.

Er zijn meerdere manieren waarop sport invloed heeft op antisociaal gedrag, namelijk: voorkomen van verveling, aanleren van positieve normen, vergaren van status en zorgen voor positieve spanning. Dit leidt tot een lagere kans op criminaliteit, vooral bij de jeugd. Verder leidt sporten en bewegen uiteraard tot plezier. Bij gebrek aan voldoende kwantitatieve onderbouwing is dit effect niet gewaardeerd.

Tot slot beschrijft Ecorys (2017) dat de sociale effecten van sport en bewegen sterk afhangen van de context waarin deze plaatsvinden en dat het in bepaalde context zelfs negatieve gevolgen kan hebben, zoals uitsluiting of agressie. Gesteld wordt dat over zulke effecten nog te weinig inzichten bestaan om deze te kunnen monetariseren.

Hieronder is het overzicht van de kengetallen van sociale effecten voor mensen die regelmatig sporten en bewegen zoals opgesteld door Ecorys (2017), vergeleken met niet of nauwelijks sporten en bewegen (links: 5-24 jaar, rechts: 25-54 jaar). Het gaat hier om gemiddelde bedragen in Nederland, per persoon voor de verwachte resterende levensduur.

Figuur 4.2: Waardering opbrengsten 'Sociaal' (Ecorys, 2017)

Het ontbreken van een kwantitatieve onderbouwing voor het effect op leerprestaties komt ook uit de literatuurstudies van Breedveld et al. (2016) en Straatmeijer (2018) naar voren. Zo geven Breedveld et al. (2016) aan dat sportende jeugd beter presteert op school dan niet-sportende jeugd, maar oorzaak en gevolg zijn hierbij niet duidelijk. Straatmeijer (2018) schrijft dat de mogelijke financiële opbrengsten van verbeterde hersenfuncties potentieel hoog op kunnen lopen, maar dat er meer wetenschappelijke onderbouwing nodig is om deze opbrengsten in geld uit te drukken.

Ook voor het effect op sociaal kapitaal laten de literatuurstudies zien dat de onderbouwing voor de waardering van deze effecten nog te beperkt is. Breedveld et al. (2016) beargumenteren dat sport een belangrijke, maar veelal paradoxale rol speelt voor sociale samenhang. De literatuur laat namelijk zien dat in en door (top)sport sociale verschillen naar etnische achtergrond of sociaaleconomische status overbrugd kunnen worden, maar dat er juist ook vaak sprake is van het versterken van reeds bestaande sociale verbanden, en daarmee juist sociale uitsluiting van maatschappelijk minder dominante groepen in en door sport optreedt. Dit wijst erop dat sporten en bewegen geen eenduidig effect heeft op het versterken van sociaal kapitaal.

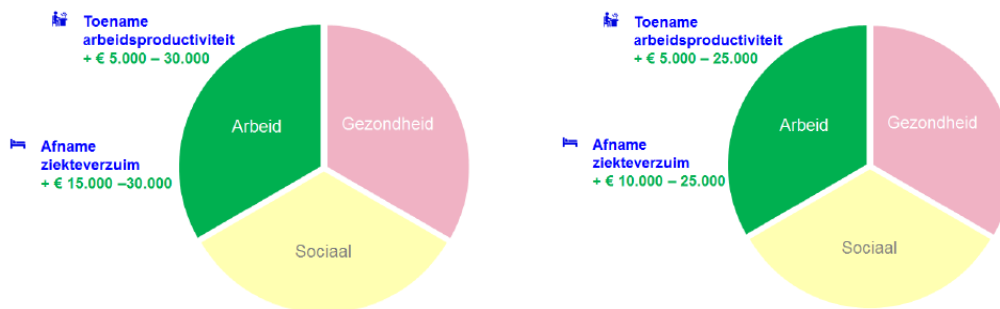
In de gesprekken die we met experts hebben gevoerd is naar voren gebracht dat er naast het mogelijk versterken van sociaal kapitaal (hier: sociale banden tussen mensen) ook andere immateriële effecten kunnen optreden door sporten (in iets mindere mate door bewegen). Straatmeijer (2018) wijst erop dat sport en bewegen effect kan hebben op het opdoen van sociale vaardigheden en zelfvertrouwen, zowel in positieve als negatieve zin. Verder kan vooral deelname aan sport door de jeugd positieve uitwerking hebben op de persoonlijke ontwikkeling, zoals het verminderen van probleemgedrag en verhogen van welzijn en een saamhorigheidsgevoel (zie o.a. Super et al., 2018; Fraser-Thomas et al., 2005; Eime et al., 2013). Deze mogelijke sociale effecten worden voor een klein deel in het onderzoek meegenomen – door een waarde te hangen aan het verminderen van jeugdcriminaliteit – maar voor een deel ook niet omdat een goede waarderingmethode ontbreekt. In hoofdstuk 7 gaan we hier verder op in.

4.1.3 Arbeid: sport en bewegen vermindert ziekteverzuim en verhoogt de arbeidsproductiviteit.

Tot slot brengt Ecorys (2017) twee effecten binnen de categorie arbeid in kaart. Sport en bewegen heeft een positief effect op ziekteruim; hoe meer mensen sporten, hoe minder verzuim er is. Daarnaast zijn sportende werknemers, los van minder verzuim, productiever dan niet-sportende collega's. Dat duidt erop dat sport en bewegen de arbeidsproductiviteit verhoogt. Beide effecten zijn gewaardeerd tegen de gemiddelde beloning van werknemers en gecorrigeerd voor gemiddelde arbeidsparticipatie.

Hieronder is het overzicht van de kengetallen van arbeidseffecten voor mensen die regelmatig sporten en bewegen zoals opgesteld door Ecorys (2017), vergeleken met niet of nauwelijks sporten en bewegen (links: 5-24 jaar, rechts: 25-54 jaar). Het gaat hier om gemiddelde bedragen in Nederland, per persoon voor de verwachte resterende levensduur.

Figuur 4.3: Waardering opbrengsten 'Arbeid' (Ecorys, 2017)

De effecten ziekteverzuim en arbeidsproductiviteit zijn herkenbaar vanuit de economische literatuur. Het effect van sport en bewegen op arbeidsproductiviteit zou eventueel ook andersom geformuleerd kunnen worden, zoals Ding et al. (2016) dat deden. Zij berekenen indirecte productiviteitskosten van lichamelijke inactiviteit, aan de hand van de financiële waarde van het productiviteitsverlies dat gevolg is van vroegtijdig overlijden.

5 Hoe hoog is de SROI van sport en bewegen?

5.1 De SROI van sport en bewegen in Nederland is naar schatting 1 op 2,51, dat wil zeggen: de maatschappelijke opbrengsten zijn ruim 2,5 keer zo hoog als de kosten.

De SROI van sport en bewegen schatten we op 2,51. Dit betekent dat de maatschappelijke opbrengsten van sport en bewegen ruim 2,5 keer hoger zijn dan de investeringen die erin worden gedaan. We leggen hieronder in grove lijnen uit hoe we tot deze schatting zijn gekomen.

De totale kosten die in Nederland worden gemaakt zijn ruim 4,4 miljard. Dit is de som van alle kosten die het Rijk, NOC*NSF, gemeenten, bedrijven en de sportende en bewegende samenleving zelf maken (zie ook de tabel verderop).

De opbrengsten zijn als volgt berekend:

- De berekende maatschappelijke opbrengst van sport en bewegen verschilt per leeftijdsgroep. In bijlage 2 beschrijven we hoe we tot een schatting van de maatschappelijke opbrengsten (per jaar) komen van de groepen 5-24 jaar, 25-64 jaar en 65+. De opbrengsten – bij benadering – die hierbij horen zijn: 1.090 euro (5-24 jaar), 1.260 euro (25-64 jaar) en 2.090 euro (65+).
- In Nederland voldoet (in 2016) 51,7% van de mensen aan de beweegrichtlijn. In de groep 25-64 jaar was dit 56,0% en in de groep 65+ was dit 36,9%. Voor mensen in de leeftijdsgroep 5-24 is geen data uit de Gezondheidsmonitor beschikbaar. We nemen daarom het gemiddelde van 51,7% aan.⁶
- Op 1 januari 2017 woonden er in Nederland ongeveer 4,0 miljoen mensen van 5-24 jaar, 9,0 miljoen mensen van 25-64 jaar en 3,2 miljoen mensen van 65+ in Nederland.
- De totale opbrengsten zijn dus, afgerond, 11,1 miljard euro:
  - Leeftijd 5-24: 2,3 miljard euro ($1.090 \text{ euro} \times 51,7\% \times 4,0 \text{ miljoen mensen}$).
  - Leeftijd 25-64: 6,4 miljard euro ($1.260 \text{ euro} \times 56,0\% \times 9,0 \text{ miljoen mensen}$).
  - Leeftijd 65+: 2,4 miljard euro ($2.090 \text{ euro} \times 36,9\% \times 3,2 \text{ miljoen mensen}$).

De kosten en opbrengsten van sport en bewegen voor heel Nederland zijn als volgt verdeeld. Duidelijk is dat de grootste kostendrijvers de gemeentelijke uitgaven, uitgaven aan commerciële voorzieningen, contributies en uitgaven aan sportbenodigdheden zijn. De grootste opbrengstenposten zijn: kwaliteit van leven, ziekteverzuim en arbeidsproductiviteit.

---

⁶ Het CBS publiceert wel jaarlijks landelijke gegevens over het aantal mensen in verschillende leeftijdsgroepen dat aan de beweegrichtlijn voldoet, (gezondheidsenquête) maar er zijn methodologische verschillen tussen de gezondheidsmonitor en de gezondheidsenquête waardoor de resultaten niet zomaar vergeleken kunnen worden. Ter controle hebben we wel berekend wat het gemiddelde is van de jongeren in de leeftijdsgroepen 4-12 jaar, 12-16 jaar, 16-20 jaar en 20-24 jaar, dat aan de beweegrichtlijn voldoet, zoals volgt uit de gezondheidsenquête. Dat is ongeveer 50% en wijkt dus niet heel veel af van onze aanname.

Tabel 5.1: Kosten en opbrengsten naar soort

Kostensoort	Bedrag (in mln. EUR)	Opbrengstensoort	Bedrag (in mln. EUR)
Commercieel sportaanbod (fitness en overig)	1.092	Kwaliteit van leven	4.668
Gemeentelijke uitgaven	1.056	Ziekteverzuim	3,890
Sportbenodigdheden	856	Arbeidsproductiviteit	1,556
Contributies verenigingen	673	Zorgkosten	700
Sponsoring en overige inkomsten verenigingen	337	Levensverwachting	467
Entree- en lesgeld zwembaden	272	Criminaliteit	8
Bijdrage NOC*NSF	19	Sociaal kapitaal	PM
Bijdrage Rijksoverheid	15	Leerprestaties / schooluitval	PM
		Plezier	PM
		Blessures	-233
Totaal	4,406		11,056

5.2 De SROI geeft geen investeringstoets zoals een MKBA dat wel doet; bij de SROI wegen we de aanwezigheid van kosten en opbrengsten in brede zin.

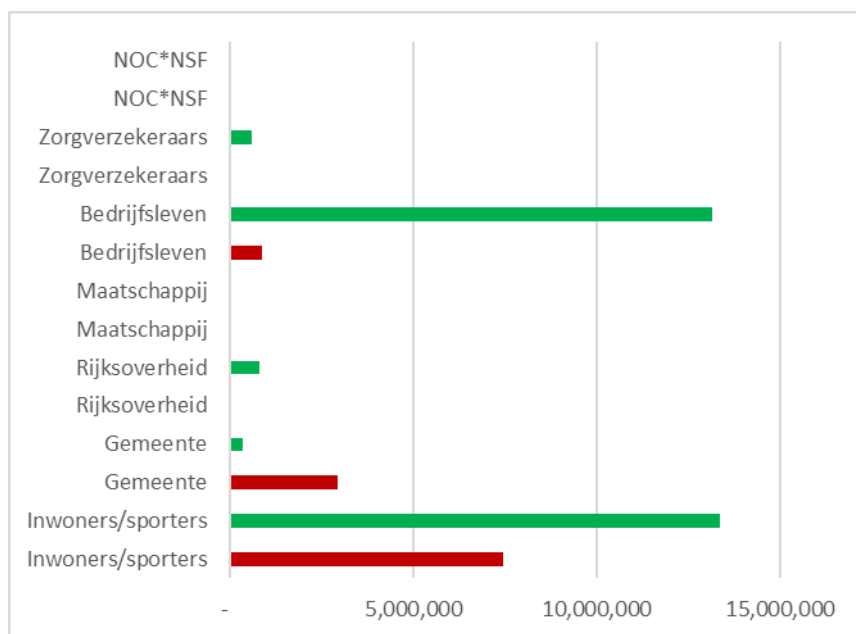
We vinden het belangrijk om stil te staan bij de interpretatie van de SROI-berekening. Hoe moet je de SROI van 2,51 lezen? Om dit te begrijpen is het goed om het verschil tussen een SROI en bijvoorbeeld Maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) te begrijpen. De SROI geeft een 'foto' van de huidige stand van zaken; hiermee breng je alle (jaarlijkse) maatschappelijke kosten en opbrengsten in kaart, in de breedste zin, en weeg je deze tegen elkaar af. Het vormt geen toets over de verwachte opbrengsten van een specifieke interventie. Een MKBA doet dat wel. Bij een MKBA speel je als het ware twee 'filmpjes' af van hoe de wereld met en zonder een interventie zich ontwikkelt en breng je de verschillen in kaart. Bij een aanstaande beleidsbeslissing over een interventie, zoals de aanleg van een grote accommodatie of de organisatie van een sportevenement, kan een MKBA voor de hand liggen. Een uitdaging bij MKBA's – t.o.v. de SROI-benadering – is dat er voldoende sterke onderbouwing moet zijn voor de causale relatie tussen interventies en optredende effecten, om deze effecten aan de interventie toe te kunnen schrijven.

Voorbeeld: gemeente A heeft een SROI van 1 op 2,25. Wat zegt dit dan? Het zegt dat er een positieve verhouding is tussen alle opbrengsten in gemeente A doordat mensen voldoen aan de beweegrichtlijn, en alle kosten die in gemeente A worden gemaakt (door sporters zelf, door de gemeente, door het Rijk, etc.). De SROI geeft aan of er meerwaarde wordt bereikt met de investeringen in sport en bewegen, wat bij gemeente A – met een SROI van hoger dan 1 – dus het geval is. Wat zegt het niet? Een SROI van 1 op 2,25 betekent niet dat als er nu één euro extra in het sportbudget van de gemeente zou worden gestopt, dit 2,25 euro aan maatschappelijke winst oplevert, of vice versa. De SROI is geen weergave van de effecten van een investeringsbeslissing.

5.3 Gemeenten investeren meer dan ze terugkrijgen, maar profiteren van een gezondere en gelukkigere bevolking; het bedrijfsleven ervaart in verhouding de meeste baat.

In onderstaande grafiek staat de globale verdeling van de 4,4 miljard euro aan kosten (in het rood) en 11,1 miljard euro aan opbrengsten (in het groen), waaruit de SROI is opgebouwd, voor heel Nederland weergegeven.

Figuur 5.1: Verdeling kosten en opbrengsten over partijen

De bedragen die NOC*-NSF en het Rijk in sport en bewegen investeren zijn verhoudingsgewijs zo laag (zie ook tabel 5.1) dat die niet in deze figuur zichtbaar worden. Datzelfde geldt voor de opbrengsten die bij de maatschappij vallen – anders dan bij de inwoners/sporters zelf. Dit is een deel van de geringe opbrengsten op het gebied van de vermindering van criminaliteit (zie ook tabel 5.1). Verder valt op dat NOC*NSF geen opbrengsten hebben en dat zorgverzekeraars geen kosten maken die we aan sport en bewegen toerekenen.

De Rijksoverheid en zorgverzekeraars hebben beide een (kleine) positieve balans tussen opbrengsten en kosten. Het Rijk investeert wel deels in sport en bewegen, maar profiteert ook van een toename van de landelijke arbeidsproductiviteit. Zorgverzekeraars maken zoals net beschreven geen kosten die we

meerekenen. Ze hebben wel profijt van de afnemende zorgkosten door een gezondere bevolking. Daar staat weer tegenover dat de opbrengsten worden gedrukt door een toenemende levensverwachting en hoger aantal blessures, maar per saldo weegt de baat van lagere zorgkosten zwaarder.

Gemeenten investeren meer in sport en bewegen dan ze er direct van profiteren (door afname van de Wmo-kosten en criminaliteit). Maar indirect profiteren de gemeenten uiteraard ook van een gezondere en gelukkigere bevolking; de gemeente is er immers voor het welzijn van haar inwoners. Daar komt bij dat de niet-gewaardeerde sociale effecten vooral ten goede komen aan de gemeente en haar inwoners.

Mensen die sporten en bewegen investeren verhoudingsgewijs het meest van alle betrokken partijen. En er zijn voor deze groep ook veel maatschappelijke opbrengsten, vooral door een hogere kwaliteit van leven en een hogere levensverwachting. Net zoals hiervoor beschreven komen de sociale effecten die we niet hebben kunnen waarderen grotendeels ook nog aan deze groep ten goede.

Tot slot: het bedrijfsleven heeft in absolute aantallen de meeste baat bij een sportende en bewegende bevolking. Ook verhoudingsgewijs zijn de opbrengsten voor deze groep veel groter dan de kosten. De opbrengsten vallen overigens vooral bij werkgevers (ziekteverzuim en arbeidsproductiviteit), terwijl de kosten in grote mate bij andere bedrijven vallen (sponsoring).

6 Wat beïnvloedt de mate van sporten en bewegen?

6.1 Meerdere factoren beïnvloeden sport- en beweeggedrag en zo ook de SROI per gemeente; het is voor de beleidsvorming relevant om hier kennis van te hebben.

Uit bestaand onderzoek en uit de gesprekken die we in het kader van deze studie met experts hebben gevoerd, weten we dat er meerdere factoren zijn die de mate van sporten en bewegen in een gemeente beïnvloeden en dus ook dat er verschillen tussen de SROI per gemeente zijn. Daarom is het relevant in dit hoofdstuk verder te kijken naar wat die factoren zijn en hoe de SROI van een gemeente te verklaren is. We benadrukken dat het hiervoor belangrijk is om verder te kijken dan de cijfers; het gaat vaak juist om het verklarende verhaal achter de cijfers. Om die reden hebben we inzichten uit de case studies van Amersfoort, Noordwijk en Vlaardingen in dit hoofdstuk opgenomen.

Wat beïnvloedt dan mogelijk het sport- en beweeggedrag in gemeenten? Dit kan bijvoorbeeld volgen uit het gemeentelijk beleid voor sportaccommodaties (zie paragraaf 6.2), voor sportstimulering (zie paragraaf 6.3), of sociaaleconomische variabelen en omgevingsfactoren (zie paragraaf 6.4). Ook het aanbod van commerciële voorzieningen of de aantrekkelijkheid van de buitenruimte voor individuele sport- en bewegingsactiviteiten kunnen meespelen, maar hier gaan we in dit hoofdstuk verder niet op in. Het uiteindelijke doel van dit hoofdstuk is om beter begrip te krijgen wat de SROI per gemeente kan beïnvloeden en wat gemeenten hier eventueel mee kunnen doen. Daarom hebben we in de volgende twee paragrafen ook de recente adviezen van de VSG (2018) opgenomen over mogelijke manieren om gemeentelijk beleid te optimaliseren.

6.2 Sportaccommodaties: de grootste kostenpost voor gemeenten, belangrijk voor de jeugd, en er spelen tal van overwegingen bij de planning van accommodaties.

Het overgrote deel van de gemeentelijke sportuitgaven gaat naar (binnen- en buiten)accommodaties. Deels zijn dat onvermijdbare uitgaven. Zo volgt de aanwezigheid van gymzalen de aanwezigheid van basisscholen; de regelgeving bepaalt dat een gymzaal hemelsbreed op maximaal 1 km afstand van een basisschool aanwezig moet zijn. Maar voor een deel is het ook een autonome keuze van een gemeente. Bij de keuze voor het investeren in een nieuwe accommodatie of het in stand houden van bestaande voorzieningen zijn er meerdere overwegingen die van invloed kunnen zijn op sport- en beweeggedrag, zoals: is er veel vraag naar de sporten die in de accommodaties bedreven kunnen worden? Waar in de gemeente worden de accommodaties geplaatst? En voegen de accommodaties iets wezenlijks toe aan de diversiteit van het totale aanbod?

En breder, vanuit de SROI bezien, is ook relevant hoe kostenefficiënt de investering is. Kunnen er veel leden terecht voor weinig kosten? Heeft het een regionale functie en zijn buurgemeenten bereid om mee te investeren in faciliteiten waar hun inwoners ook gebruik van maken (bijv. zwembaden)? Kan de accommodatie multifunctioneel worden aangewend zodat ook andere investeerders een deel van de kosten zouden willen dragen?

In het algemeen geldt dat sportaccommodaties belangrijker zijn om jongeren in een gemeente aan het sporten te krijgen, omdat zij meer in georganiseerd verband sporten. De trend is dat volwassenen de afgelopen jaren steeds meer ongeorganiseerd sporten (wielrennen, hardlopen, etc.). De aanwezigheid van accommodaties is daarom belangrijker voor het in beweging krijgen van jongeren dan volwassenen

(Hoekman & Van den Dool, 2017; Hoekman, 2018). In het visiedocument 'Sport stimuleert' (VSG, 2018) wordt dan ook onder meer aanbevolen bij de planning van accommodaties rekening te houden met de groei, krimp, voorkeuren, belemmeringen en vindplaats van de doelgroep jeugd in de gemeente. Bij voorkeur zouden sportaccommodaties en scholen in een gemeente zo veel mogelijk bij elkaar in de buurt gepland moeten worden (VSG, 2018).

Andere overwegingen uit het visiedocument over de planning en plaatsing van accommodaties (en de inrichting van de openbare ruimte) zijn:

- Beperk het sportbeleid niet tot het bouwen, beheren en verhuren van sportaccommodaties. Maar beschouw de gehele gemeente als een mogelijke sportruimte / beweeginfrastructuur en ga sturen op het bevorderen van recreatieve sport- en beweegvormen en de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving.
- Overweeg manieren om het beheer en de exploitatie van voorzieningen aan bewoners uit handen te geven, wat leidt tot taakvermindering bij gemeenten. Houd hierbij rekening met de vraag hoe de kwaliteit en toegankelijk van voorzieningen geborgd kunnen worden.
- Bekijk, in een vergrijzende gemeente, of het sluiten van een sporthal opportuun is als deze vooral door jongeren wordt / werd gebruikt.
- Denk na over de sportaccommodaties als een nieuw soort wijkcentrum, met een multifunctioneel karakter. Andere toepassingen kunnen zijn: de huisvesting van een fysiotherapeut, kinderopvang, dagbesteding of vergaderruimte voor het wijkteam.

Inzichten uit de case studies

Amersfoort

Amersfoort geeft een relatief groot deel van haar sportbudget uit aan accommodaties. De regionale functie die de gemeente heeft, wat bijvoorbeeld tot uiting komt in het grote sportcomplex Amarena, is hier deels debet aan. Amersfoort denkt actief na over manieren om het sportbudget te flexibiliseren, om meer mensen aan het sporten en bewegen te krijgen en dus de effectiviteit van haar beleid verder te vergroten. Mogelijke invullingen van besparingen op uitgaven aan accommodaties zijn bijvoorbeeld: meer investeren in bewegen in de buitenruimte, samenwerken met private partners en meer inzet op bewezen effectieve interventies.

Noordwijk

Noordwijk kiest heel bewust de plaatsing van haar sportaccommodaties, namelijk: in het midden van het dorp. Op die manier worden bewoners ermee geconfronteerd; men kan er feitelijk niet omheen. En het is ook een manier om de twee dorpskernen met elkaar te verbinden.

De afgelopen jaren heeft Noordwijk veel geïnvesteerd in het renoveren van sportaccommodaties die voor een groot deel in de jaren '60 en '70 zijn gebouwd. Noordwijk heeft de financiële crisis aangewend om deze renovatieopgave tegen betrekkelijk lage kosten te realiseren. Per saldo zijn de gemeentelijke sportkosten per inwoner de afgelopen jaren gestegen, wat de SROI van Noordwijk naar beneden drukt.

Noordwijk verwacht dat andere gemeenten binnenkort ook met deze renovatieopgave te maken zullen krijgen.

Vlaardingen

Vlaardingen staat aan de vooravond van grote investeringen in nieuwe sportaccommodaties. Dit komt, onder andere, door de nodige vernieuwing van accommodaties die in de jaren '60 en '70 zijn gebouwd met behulp van een rijkssubsidie. Voor twee accommodaties – een zwembad en een sporthal – werkt de gemeente Vlaardingen samen met een private exploitant. In het ene geval door de accommodatie te huren (en vervolgens door te verhuren aan onderwijsinstellingen), en in het andere geval door een subsidie voor kapitaallasten te verstrekken.

Een deel van het onderhoud van sportaccommodaties gebruikt de gemeente Vlaardingen voor sociale werkvoorzieningen. De bekostiging hiervan loopt dan ook niet via het sportbudget, maar via het sociale domein.

6.3 Sportstimulering: inzet door de gemeenten op specifieke doelgroepen, sterk raakvlak met andere beleidsterreinen en blijvend zoeken naar effectieve interventies.

Behalve door te investeren in accommodaties kan een gemeente in haar sportbeleid actief sturen op sport en bewegen. Door verenigingen te subsidiëren dalen de benodigde contributies en dus ook de financiële drempel om bij een sportvereniging aan te sluiten; breedtesportevenementen leiden tot een positief sportklimaat; en door gerichte stimuleringsinterventies worden specifieke, moeilijk te bereiken doelgroepen alsnog geactiveerd. Vooral de inzet van buurtsportcoaches speelt hierin een belangrijke rol. Zij hebben de taak om meer mensen te laten sporten en bewegen in de buurt, door de verbinding te leggen tussen de aanbieders van sport en welzijn, gezondheidszorg, jeugdzorg, kinderopvang en het onderwijs.

Maar ook door activiteiten op aanpalende beleidsterreinen heeft de gemeente invloed op sport- en beweeggedrag. Belangrijk zijn bijvoorbeeld de activiteiten in het sociaal domein, waar de gemeenten sinds de decentralisaties meer sturingsmogelijkheden hebben. Hier wordt sport en bewegen ingezet als middel om bijvoorbeeld eenzaamheid tegen te gaan. En in het onderwijs wordt er vanzelfsprekend ook ingezet op kinderen voldoende en op de juiste manier laten sporten en bewegen.

In het visiedocument 'Sport stimuleert' (VSG, 2018) wordt geadviseerd om bij stimuleringsprojecten, gericht op bepaalde doelgroepen, gebruik te maken van interventies die bewezen effectief zijn.⁷ Soms zijn die interventies niet voorhanden. Dan moeten gemeenten op zoek naar een aanpak waar men in de praktijk goede ervaring mee heeft of een nieuwe aanpak ontwikkelen door te experimenteren. In dat geval adviseert VSG (2018) vooraf te bedenken hoe men denkt dat deze aanpak zal werken en dit te gaan monitoren.

---

⁷ Zie ook: <https://www.kenniscentrumsport.nl/sportinterventies-en-beweeginterventies/>

Inzichten uit de case studies Amersfoort

In Amersfoort neemt sinds 2012 het aandeel mensen dat voldoet aan de beweegnorm en combinorm toe, sterker dan gemiddeld in Nederland. De gemeente werkt op basis van een wijkgerichte aanpak met specifieke aandacht voor de doelgroepen: jongeren, ouderen en mensen met een verstandelijke of fysieke beperking. Amersfoort kiest bij deze aanpak voor bewezen effectieve interventies, zoals "Sociaal Vitaal" voor ouderen en boekt daarmee ook meetbaar resultaat.

Noordwijk

In Noordwijk wordt er specifiek aandacht besteed aan het bereiken van kwetsbare doelgroepen. De gemeente heeft recent bijvoorbeeld een "Walking soccer" toernooi gesubsidieerd voor ouderen en een opstartsubsidie verleend voor de "Beweegschool" – een soort fitnessschool *light*, vooral voor ouderen. "Friends United" was een project gericht op het in beweging krijgen van jongeren met autisme.

Vlaardingen

Uit eigen analyse van de gemeente Vlaardingen blijkt dat vrouwen met een migratieachtergrond, de lage inkomensgroepen en 65+'ers relatief weinig sporten en bewegen. De gemeente probeert hier op in te zetten met diverse stimuleringsprogramma's, bijvoorbeeld met het project: "Gezond oud worden in Vlaardingen". Dit is in 2016 opgezet, met als doel om de 'mindset' rondom sporten en ouderen te veranderen. Het project wordt geleid door een netwerkorganisatie van ca. 28 deelnemende partijen. Ze werken samen en daardoor komt vraag en aanbod dichterbij elkaar.

6.4 Sociaaleconomische variabelen en omgevingsfactoren lijken bepalender voor het sport- en beweggedrag in een gemeente dan het gemeentelijke beleid zelf.

Versillende studies hebben de relatie tussen gemeentelijke uitgaven en sport- en beweggedrag in de gemeenten proberen te schatten. Hier volgt geen eenduidig beeld uit. In de meest recente Monitor sportuitgaven van gemeenten door Mulier Instituut (Van den Dool, 2018) wordt er geconstateerd dat wanneer de sportuitgaven in een gemeente worden vergeleken met de sportdeelname, er zelfs een licht negatieve relatie is. Of anders gezegd: de wekelijkse sportdeelname is hoger als de gemeentelijke uitgaven (per inwoner) lager zijn. De mogelijke verklaring die hiervoor wordt gegeven is dat gemeenten zich bewust zijn van de lagere sportdeelname en daardoor meer gaan investeren.

Gooskens (2017) en Hoekman (2018) gebruiken beiden regressieanalyse, waarbij wordt gecontroleerd voor overige variabelen, om het verband tussen gemeente-uitgaven en sport- en bewegdeelname te schatten. Gooskens vindt een positief en significant verband tussen beide variabelen. Hoekman (2018) kijkt in zijn analyse ook naar type investering, leeftijd en sportdeelname vs. sportclublidmaatschap. Zijn conclusies zijn:

- Er is een positief verband tussen gemeentelijke uitgaven en sport(club)deelname van jongeren.

- Participatie in beleidsinterventies heeft geen effect op sport(club)deelname van jongeren.
- Er is een negatief verband tussen gemeentelijke uitgaven en sportdeelname van volwassenen.

Deze laatste conclusie wordt mogelijk verklaard doordat buurtsportcoaches meer worden ingezet in gemeenten waar een lagere sportdeelname is (Hoekman, 2018). Dit is in lijn met de redenering van Van den Dool (2018). Op basis van deze studies is er geen uitspraak te doen over de sterkte van het verband tussen gemeentelijke investeringen en sport- en beweeggedrag.⁸

Naast het gemeentelijke sportbeleid zijn er andere factoren die het verschil in sport- en beweeggedrag tussen gemeentes verklaren. Ten eerste zijn er de sociaaleconomische variabelen. Volgens Hoekman (2018) zijn deze belangrijker in het verklaren van sport(club)deelname voor jeugd en volwassenen dan het gemeentelijk sportbeleid. Variabelen waarvan in de literatuur is aangetoond dat deze een positief effect hebben op de mate van sporten en bewegen in een gemeente, zijn: hoger opleidingsniveau, hoger huishoudinkomen, groter gevoel van veiligheid in de buurt, lagere leeftijd, lager migratieniveau, lagere stedelijkheidsgraad, minder mensen met een beperking en kleinere gezinsomvang (Gooskens, 2017; Hoekman, 2018).

Uiteraard spelen ook variabelen op persoonsniveau een rol, zoals de intrinsieke motivatie om te gaan sporten of de perceptie van de eigen gezondheid. Hier kijken we verder niet naar in deze studie.

Ten tweede zijn er omgevingsfactoren. De invloed hiervan op sport- en beweeggedrag is complex. In stedelijke omgevingen zijn sportaccommodaties gemiddeld veel dichterbij, waardoor sporten wordt aangemoedigd. In kleinere gemeenten worden langere afstanden met de fiets afgelegd, maar in de minst dichtbevolkte gebieden slaat dit weer om en worden meer afstanden met de auto afgelegd. En ook de aanwezigheid van natuurgebieden (strand, bos, duinen, etc.) verhoogt uiteraard de hoeveelheid sport en bewegen (in ongeorganiseerd verband). Ten slotte hebben de historie en cultuur van een regio impact op sport- en beweeggedrag. Dit is een factor die niet te systematiseren of te kwantificeren is, maar die anekdotisch wel naar voren is gebracht.

Inzichten uit de case studies

Amersfoort

Amersfoort wordt in statistisch verband vaak als 'meeste gemiddelde gemeente' van Nederland gezien en als referentiepunt genomen. De sociaaleconomische kenmerken springen er in Amersfoort dan ook niet uit. Interessanter is de omgeving; qua 'buitenruimte' (één van de elementen van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving) scoort Amersfoort weliswaar lager dan heel Nederland, maar bekend is dat Amersfoorters veel gebruikmaken van de buitenruimte in andere gemeenten. De gemeente doet in het kader van "sportinclusief denken" wel specifieke investeringen om de openbare ruimte geschikt te maken voor sport en bewegen. Bijvoorbeeld met een speelruimteplan, fietsplan en organisatie van looprondjes (met cofinanciering van sponsors).

⁸ We merken overigens op dat deze studies kijken naar 'wekelijks sporten' als indicator en niet naar de 'beweegrichtlijn', die wij gebruiken voor het schatten van de opbrengsten. Mogelijk dat een onderzoek naar de relatie tussen gemeentelijke uitgaven en de beweegrichtlijn nog andere inzichten zou opleveren.

Noordwijk

Noordwijk is een echte sportgemeente. Er heerst in Noordwijk een positieve sociale druk op ouders om hun kinderen op een sport te zetten. Dit zit ingebakken in 'het DNA' van de gemeente. Verder heeft de gemeente vanuit de historie altijd een competitieve sfeer in de bollenstreek ervaren, met voetbalclubs die op hoog niveau actief zijn.

Noordwijk kent een vrij scheve inkomensverdeling; de gemeente is relatief welvarend. Dit vertaalt zich mogelijk in een hogere participatiegraad. Daarentegen is de gemeente het afgelopen decennium sterk vergrijsd, wat een negatieve stempel kan drukken op de mate van sport en bewegen.

Vlaardingenvlaarding

Vlaardingenvlaarding heeft te maken met sociale achterstand en een vergrijzende bevolking. De vraag is echter of dit beeld ook in de toekomst nog zo zal bestaan. De gemeente heeft namelijk, evenals veel andere gemeentes, een flinke woningbouwopgave: in de komende decennia moeten er 5.000 woningen bij in Vlaardingenvlaarding. Hierdoor is de verwachting dat het sociaaleconomische profiel zal veranderen. Er komen meer jonge mensen bij, maar ook meer mensen met een hoger inkomen. De uitdaging is duidelijk: de gemeente moet gesteld staan voor het heden én voor een mogelijk heel andere toekomst.

7 Hoe verder met de SROI van sport en bewegen?

7.1 De SROI is een (zo goed mogelijke) schatting op macroniveau en bevat daarom een aantal beperkingen die niet binnen de scope van dit onderzoek zijn op te lossen.

Dit SROI-onderzoek is een studie op macroniveau. We benaderen de werkelijkheid zo nauwkeurig als we mogelijk kunnen en zinvol is, maar er zullen altijd beperkingen blijven. Zowel aan de kosten- als de opbrengstenkant.

Welke beperkingen zijn dat dan? We geven enkele voorbeelden gerelateerd aan de *kosten* van sport en bewegen:

- We hebben structureel de provinciale kosten (en de kosten van recreatieschappen) niet in het onderzoek meegenomen, omdat we niet goed kunnen inschatten welk deel per provincie aan het beleidsdoel sporten en bewegen toe te schrijven zou zijn.⁹ De verwachting is echter dat provinciale kosten maar een beperkt deel van het totaal aan investeringen zijn; in sommige provincies zijn deze kosten zelfs nul.
- We hebben in het casusonderzoek gevonden dat investeringen in accommodaties niet in elke gemeente in het sportbudget zijn opgenomen, maar bijvoorbeeld dan op de gemeentelijke begrotingstitel 'vastgoed' worden geboekt. Ook zijn er soms kosten die in het gemeentelijk sportbudget zitten, maar die niet direct aan het bevorderen van sport- en beweeggedrag te relateren zijn en dus buiten de scope van het onderzoek zouden vallen (bijv. uitgaven voor talentontwikkeling of de organisatie van NK's). Het gevolg is dat de kosten van gemeenten onderling minder goed vergelijkbaar zijn. Ook hiervoor geldt dat het buiten de scope van ons onderzoek ligt om de brondata verder te gaan onderzoeken.
- We weten dat bijvoorbeeld in het sociaal domein interventies worden gepleegd waarbij sport als middel wordt ingezet voor het bereiken van maatschappelijke doelstellingen. Deze kosten zijn dan niet in het sportbudget opgenomen, maar wel aan sport en bewegen toe te rekenen. Hetzelfde geldt voor de investeringen in de openbare ruimte en in onderwijshuisvesting. Dit ligt zo genuanceerd dat het alleen op microniveau (per casus) te bepalen is. Daarom hebben we in het ontwikkelde dashboard een functie opgenomen om per gemeente een deel van de kosten toch aan sport en bewegen toe te rekenen.¹⁰

---

⁹ In provinciale begrotingen zijn de voor dit onderzoek relevante posten meestal samengevoegd met andere posten onder titels zoals 'natuur' of 'recreatie en toerisme'. Een éénduidige en betrouwbare berekening van de bestedingen voor sport en bewegen is zonder specifiek onderzoek per provincie niet mogelijk.

¹⁰ Dit maakt de schatting van de SROI nauwkeuriger, maar we impliceren hiermee niet volledig te zijn. Zo zijn er mogelijk ook nog andere gebieden waar gemeenten voor een deel bijdragen aan sport en bewegen. Bijvoorbeeld fietsbeleid. Deels is dit beleid bedoeld om de bereikbaarheid van steden te verbeteren en de uitstoot van auto's te verminderen, maar deels ook om het beweeggedrag en de gezondheid van mensen te bevorderen. We hebben echter geen specifieke CBS IV3-data over fietsbeleid waarmee we gebruikers van het dashboard de mogelijkheid zouden kunnen geven een specifiek deel hiervan aan sport en bewegen toe te rekenen.

Ook aan de zijde van de *opbrengsten* zijn er beperkingen aan het SROI-onderzoek.

Ten eerste wordt niet alle maatschappelijke waarde gevangen door te meten hoeveel mensen voldoen aan de beweegrichtlijn. Een toernooi voor senioren om samen te bridgen heeft weinig met bewegen te maken. Maar je kan het in de brede definitie wel onder 'sporten' scharen en het draagt mogelijk bij aan het bestrijden van eenzaamheid. Zo lang dit ook niet aan de kostenkant wordt meegenomen (oftewel: als het niet in de gemeentelijke sportbegroting zit), is er geen disbalans. Anders mogelijk wel, maar de data staan het niet toe om op zo'n detailniveau de SROI te doorgronden.

Daarnaast zijn er bepaalde sociale effecten die we benoemen maar niet waarderen. Daar kunnen drie redenen voor zijn: a. deze effecten laten zich niet goed in geld uitdrukken, b. er bestaan (nu nog) geen gangbare waarderingsmethoden voor, c. er bestaan wel bepaalde innovatieve waarderingsmethoden die in internationale studies een enkele keer zijn toegepast, maar die kunnen we nog niet naar Nederland vertalen, omdat de benodigde empirische basis hier nog ontbreekt. Voorbeelden van deze sociale effecten zijn: welzijn/geluk, zelfvertrouwen en sociale vaardigheden. Of, hoe en wanneer dit soort immateriële effecten in de toekomst op een zinvolle manier te waarderen zijn, hangt af van de ontwikkeling van de wetenschappelijke economische literatuur. Sportambtenaren die de uitkomsten van deze SROI-studie eventueel een rol geven in hun toekomstige beleidskeuzes, moeten zich ervan bewust zijn dat er in het model nu mogelijk te weinig aandacht gaat naar de maatschappelijke waarde van het sporten in verenigingsverband (ten opzichte van bijvoorbeeld ongeorganiseerd). Verenigingen hebben onder andere een belangrijke ontmoetingsfunctie en zijn ook een plek waar jongeren normen meekrijgen, wat bijdraagt aan hun persoonlijke ontwikkeling. Dit zijn effecten die nu geen waardering krijgen in de SROI-schatting.

Tot slot zijn er ook effecten die we niet meenemen omdat we geen eenduidig effect kunnen vaststellen. In de Engelse SROI-studie (SIRC, 2016)¹¹ is er bijvoorbeeld een relatief grote waarde gehangen aan "*improved wellbeing*". Wanneer mensen meer gaan sporten en bewegen zal hun welzijn groter worden, dat staat niet echt ter discussie. Maar in hoeverre is dit een eenduidig effect? Wij beargumenteren dat bijvoorbeeld een hogere kwaliteit van leven (wat een deel van *improved wellbeing* zou kunnen zijn) eenduidig is; per saldo gaat voor iedereen de ziektelast omlaag bij meer sporten en bewegen en stijgt dus ook bij iedereen, gemiddeld genomen, de kwaliteit van leven. Daarom nemen we het mee in ons onderzoek. Hetzelfde geldt voor ziekteverzuim en arbeidsproductiviteit, die niet in de Engelse SROI-studie terugkomen en daar dus vermoedelijk onder de bredere definitie van *improved wellbeing* vallen. Maar het effect van sport en bewegen op het opbouwen van sociaal kapitaal (wat ook een deel van *improved wellbeing* kan zijn) is zeer casus-afhankelijk en kan zelfs in een specifiek geval, zo hebben we beschreven in hoofdstuk 4, negatief beïnvloed worden door deelname aan sport.

De economische waardering van *improved wellbeing* in Engeland is gebaseerd op een onderzoek waarin grote databestanden specifiek voor Engeland zijn geanalyseerd. Deze kennisbasis is voor de situatie in Nederland niet beschikbaar. Het is dus niet duidelijk of de Engelse inzichten zomaar overgenomen kunnen worden in een SROI-studie voor Nederland. Sterker nog: het zou zeer waarschijnlijk zelfs tot een dubbeltelling van effecten leiden, ervan uitgaand dat *improved wellbeing* ook effecten als hogere kwaliteit van leven omvat.

---

¹¹ Verwijzend naar onderzoek van Fujiwara et al. (2014).

Andere beperkingen aan de opbrengstenkant zijn:

- We leggen een relatie tussen de kosten in jaar 2017 en opbrengsten in jaar 2017¹² terwijl het heel goed denkbaar is dat er vertraagde effecten zijn. Met name jongeren profiteren van de investeringen in sportaccommodaties; als hen dit aanzet om op jonge leeftijd meer te gaan bewegen, zullen zij mogelijk ook op latere leeftijd meer geneigd zijn hiertoe. Het effect van een wezenlijke verandering in de kosten die een gemeente zou maken voor accommodaties (positief of negatief) zal waarschijnlijk dus pas veel later volledig zichtbaar zijn.
- We hebben geen data over hoeveel jongeren (5-18 jaar) per gemeente aan de beweegrichtlijn voldoen. De Gezondheidsmonitor verstrekt alleen data voor volwassenen (19-64) en ouderen (65+) op dit geografische niveau. Het is echter goed voorstelbaar dat er tussen gemeenten verschillen bestaan. Verder hebben we geen gegevens over de gemiddelde opbrengst van sporten en bewegen door mensen in de leeftijdscategorie 55+. Daarom hebben we voor beide (beweegrichtlijn voor 5-18 jaar en opbrengsten voor 55+) aannames moeten doen.

7.2 Door vervolgonderzoek kan er zowel aan de kosten- als opbrengstenzijde van de SROI een verdere verfijning plaatsvinden, wat de uitkomst nauwkeuriger maakt.

Zijn er dan manieren om in de toekomst en met verder onderzoek aan deze beperkingen tegemoet te komen?

Ja, voor een deel kan dit door brondata te onderzoeken. Vooral aan de kostenkant van de SROI kan er nog verdere verfijning plaatsvinden op de toerekenbaarheid van provinciale en gemeentelijke kosten aan het beleidsdoel 'bevorderen van sport en bewegen'. Aan de opbrengstenkant zou een registratie van jongeren (5-18 jaar) die aan de beweegrichtlijn voldoen per gemeente en een nauwkeuriger geschat kengetal voor opbrengsten in de leeftijdscategorie 55+ de SROI nog scherper maken.

Wat betreft de waardering van sociale effecten zien we grofweg twee routes om het onderzoek verder te brengen.

De eerste route, op macroniveau, is om een vergelijkbaar onderzoek te laten doen zoals in de Engelse context, waarmee welzijn economisch gewaardeerd kan worden. Dit zou bijvoorbeeld kunnen in een onderzoeksprogramma met samenwerking tussen het CBS, SCP en/of RIVM. Het doel hiervan is om op individueel niveau een koppeling te kunnen maken tussen welzijnsniveau en sport- en beweeggedrag, bijvoorbeeld door in de gezondheidsmonitor vragen over de ervaren welzijn toe te voegen, en tussen welzijn en inkomen (dat laatste wordt al in de gezondheidsmonitor meegenomen). Ook als het op deze manier mogelijk blijkt om tot een waarde voor welzijn te komen, blijft het zaak om dubbel telling met andere effecten te voorkomen (zoals beschreven in paragraaf 7.1).

De tweede route, op microniveau, is om de gevolgen van specifieke sport- en beweeginterventies in de gemeente te monitoren. Er zijn uit de case studies voorbeelden naar voren gekomen van interventies die effectief lijken te zijn – zoals Sociaal Vitaal in Amersfoort – maar extrapolatie van één interventie naar bijvoorbeeld de gehele populatie ouderen in Nederland kan niet zomaar. Ook omdat er in andere gemeenten andere interventies worden gepleegd, sommige wellicht minder effectief, andere juist nog effectiever. De casuïstiek moet zich hierin ontwikkelen. Op het moment dat er meer voorbeelden bij

¹² Zie bijlage 2 voor een onderbouwing van de keuze voor dit jaartal.

komen en we verschillende cases naast elkaar kunnen leggen, komen we hopelijk dichterbij het punt dat we het sociale aspect van sport en bewegen eenduidiger kunnen waarderen.

7.3 Het zou nuttig zijn om de kennis uit het onderzoek open source beschikbaar te stellen en het rekenmodel eens in de 2-3 jaar aan te vullen met nieuwe data.

Dit onderzoek moet gezien worden als een fundament dat met de loop der tijd steeds verder uitgebreid en verbeterd kan worden, met behulp van nieuwe informatie. Wanneer er meer gegevens beschikbaar komen over bijvoorbeeld kosten, sport- en beweeggedrag en waardering van sociale baten, is het zeer waardevol om deze aan het rekenmodel toe te voegen. Data die nu al in het model zitten en periodiek weer beschikbaar komen zijn relevant om aan het rekenmodel toe te voegen, omdat dan trends in beeld gebracht kunnen worden. Bijvoorbeeld: veranderingen in de verhouding tussen de gemeentelijke uitgaven aan sportaccommodaties en sportstimulering. Daarom adviseren we om het model elke 2 tot 3 jaar volledig te actualiseren. Aandachtspunten hierbij zijn veranderingen in gemeentelijke indelingen in Nederland die in de tussentijd plaatsvinden.

Omdat het rekenmodel een rijke – en in de toekomst hopelijk steeds rijkere – bron van informatie bevat voor onderzoekers, adviseren we deze kennis open source beschikbaar te maken. De data in het model zijn openbaar en staan dit toe. Studenten zouden het rekenmodel bijvoorbeeld, eventueel met eigen aanvullingen, kunnen gebruiken voor regressieanalyses om statistische verbanden te onderzoeken. Op die manier kan het rekenmodel bijdragen aan verdere algemene kennisopbouw.

Bijlage 1: bronnen en gesprekspartners

Literatuuroverzicht

Bailey, R., Hilman, C., Arent, S., Petitpas, A.J. (2013). *Physical Activity: An Underestimated Investment in Human Capital?* Journal of Physical Activity and Health, 2010, 10(3), 289-308.

Breedveld, K., Elling, A. Hoekman, R. & Schaars, D. (2016). *Maatschappelijke betekenissen van sport: wetenschappelijke onderbouwing en weerslag in lokaal beleid*. Mulier Instituut.

Ding, D., Lawson, K., Kolbe-Alexander, T. L., Finkelstein, E. A., Katzmarzyk, P. T., Mechelen, W. van & Pratt, M. *The economic burden of physical inactivity: A global analysis of major non-communicable diseases*. Lancet 2016, 388, 1311-1336.

Ecorys (2017). *De sociaaleconomische waarde van sporten en bewegen*. In opdracht van Kenniscentrum Sport.

Eime, R., Young, J., Harvey, J., Charity, M., Payne, W. (2013). *A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport*. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 2013, 10(1), 98–119.

Fraser-Thomas, J.L., Côté, J., Deakin, J. (2005). *Youth sport programs: an avenue to foster positive youth development*. Physical Education and Sport Pedagogy, 2005, 10(1), 19–40.

Fujiwara, D., Kudrna, L. and Dolan, P. (2014). *Quantifying and valuing the wellbeing impacts of culture and sport*. DCMS.

GBD 2016 DALYs and HALE Collaborators. *Global, regional, and national disability-adjusted life-years (DALYs) for 333 diseases and injuries and healthy life expectancy (HALE) for 195 countries and territories, 1990-2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016*. Lancet 2017, 390, 1260-1344.

Gooskens, W. (2017). *Wie sporten er meer in Nederland? Een onderzoek naar verschillen in sportdeelname voor individuele en gemeentekarakteristieken*. Radboud Universiteit Nijmegen (masterscriptie).

Hoekman, R. (2018). *Sport policy, sport facilities and sport participation. A socio-ecological approach*. Radboud Universiteit Nijmegen (proefschrift).

Lee, I. M., Shiroma, E. J., Lobelo, F., Puska, P., Blair, S. N., & Katzmarzyk, P. T. (2012). *Impact of Physical Inactivity on the World's Major Non-Communicable Diseases*. Lancet 2012, 380, 219-229.

Sport Industry Research Centre, SIRC (2016). *Social Return on Investment in Sport: A participation wide model for England*. Verenigd Koninkrijk. Onderzoeksrapport.

Straatmeijer, J. (2018). *Effecten meer en beter bewegingsonderwijs: Een verkenning van de opbrengsten van de initiatiefwet voor meer en beter bewegingsonderwijs*. Regioplan.

Super, S., Hermens, N., Verkooijen, K., Koelen, M. (2018). *Examining the relationship between sports participation and youth developmental outcomes for socially vulnerable youth*. BMC Public Health, 2018, 18, 1012.

Thornton, J. S., Fremont, P., Khan, K., Poirier, P., Fowles, J., Wells, G. D., & Frankovich, R. J. (2016). *Physical activity prescription: a critical opportunity to address a modifiable risk factor for the prevention and management of chronic disease: a position statement by the Canadian Academy of Sport and Exercise Medicine*. *BR J Sport Med*, 50, 1109-1114.

Van den Dool, R. (2018). *Monitor sportuitgaven gemeenten: een overzicht van de uitgaven in 2017*. Mulier Instituut.

VSG (2018). *Sport stimuleert! Naar een optimale inzet van uw sportkapitaal*. Visiedocument.

Warburton, D. E., Charlesworth, S., Ivey, A., Nettleford, L. & Bredin, S. S. D. (2010). *A systematic review of the evidence for Canada's Physical Activity Guidelines for Adults*. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 2010, 7:39.

Databronnen

CBS Statline (2015, 2016 en 2017) – diverse demografische en sociaaleconomische gegevens

CBS Statline (2015 en 2017) – omzet fitness en entree- en les gelden zwembaden

CBS IV3-staten (2012-2017) – gemeentelijke uitgaven aan sport en bewegen

CBS data op SBI-code (2015 en 2017) – aantal commerciële sportfaciliteiten per gemeente

Consumentenuitgaven aan sport (2016) – uitgaven aan sportbenodigdheden

Contributiemonitor 2016/2017 (2016-2017) – gemiddelde contributies per VSG-regio

Database Sportaanbod Mulier (2019) – aantal sportaccommodaties per gemeente

Databestand verenigingen Mulier – o.b.v. KvK (2018) – aantal verenigingen per gemeente

Gezondheidsmonitor (2016) – aandeel mensen dat voldoet aan de beweegrichtlijn (en overige normen) per gemeente

Kernindicator Beweegvriendelijke omgeving (2018) – score op kernindicator BVO per gemeente

KISS-data NOC*NSF (2017) – aandeel verenigingsleden per gemeente

NOC*NSF Bestedingsplan en richtlijnen (2017) – uitgaven NOC*NSF aan sport en bewegen

Rijksbegroting.nl (2017) – uitgaven Rijksoverheid aan sport en bewegen

Verenigingsmonitor jaarbericht (2017) – sponsoring en overige inkomsten van verenigingen

Volksgesondheidszorg.nl (2015) – aandeel huishoudens dat fitness beoefent per gemeente

Deelnemers gebruikerssessies (24 januari en 11 april 2019)

Amersfoort

Vlaardingingen

Noordwijk

(Sportbedrijf) Lelystad

Katwijk

Alphen aan den Rijn

Sportbedrijf Deventer

Team Sportservice/gemeente Haarlemmermeer

Haarlem

Sportservice Doetinchem

Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)

Deelnemers expertsessies (7 februari en 28 maart 2019)

Annet Tiessen-Raaphorst, Sociaal Cultureel Planbureau (SCP)

Brian Godor, Erasmus Universiteit Rotterdam

Hugo van der Poel, Mulier Instituut

Wanda Vos, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)

Bijlage 2: overzicht belangrijkste aannames

Algemeen

- De gebruikte databestanden zijn alle afkomstig van betrouwbare bronnen. Vaak geraadpleegde bronnen zijn het CBS en rapportages en databestanden van Mulier Instituut.
- Het was niet mogelijk om allemaal databestanden van hetzelfde jaar aan elkaar te koppelen, omdat niet alle data jaarlijks (op het juiste detailniveau) worden bijgehouden. We hebben gekozen voor 2017 als basis, omdat de meeste data wel van dat jaar beschikbaar zijn. Waar dat niet mogelijk was, hebben we het meest nabije jaar ervoor of erna gekozen waarin de data wel beschikbaar waren.
- We volgen de gemeentelijke indeling van 2017. Data uit eerdere jaren voor de toen nog bestaande gemeenten zijn uit het model gelaten.

Hoeveelheid sporten en bewegen

- We hebben per gemeente data hoeveel volwassenen (19+) voldoen aan de nieuwe beweegrichtlijn (die sinds 2017 geldt), de NNGB, de fitnorm, de combinorm en het percentage wekelijks sporters. De data volgen uit de gezondheidsmonitor 2016. We veronderstellen dat het percentage jongeren (5 tot 18 jaar) dat voldoet aan de beweegrichtlijn hetzelfde is als de rest van de populatie in iedere gemeente, bij gebrek aan data die hiervoor op gemeentelijk niveau beschikbaar zijn.
- We kiezen voor de nieuwe beweegrichtlijn als maatstaf, enerzijds omdat deze de oude normen vervangt, anderzijds omdat deze het beste het uitgangspunt van de berekening van opbrengsten door Ecorys benadert (namelijk: het verschil tussen 'niet of nauwelijks en regelmatig sporten en bewegen'). Door de toegevoegde eis van ook het meermaals per week bot- en spierversterkende oefeningen doen – wat vooral door intensief bewegen en sporten wordt bereikt – ligt de nieuwe beweegrichtlijn in veel gemeenten in de buurt van de maatstaf wekelijks sporten.
- Voor Meijerijstad, Schiermonnikoog en Vlieland ontbreken de gegevens over het percentage van de inwoners dat aan de beweegrichtlijn voldoet (voor Meijerijstad is de reden dat dit een in 2017 gevormde gemeente is, terwijl de cijfers van de gezondheidsmonitor uit 2016 zijn). Voor Ameland, Dantumadiel, Ferwerderadiel en Littenseradiel ontbreken de data over een deel van de bevolking (19-64 of 65+). Bij deze 7 gemeenten kunnen we dus niet de opbrengsten van sport en bewegen (en ook niet de SROI) berekenen.

Kosten

Gemeentelijke uitgaven – sportbeleid en activering (CBS IV3 code 5.1) en sportaccommodaties (CBS IV3 code 5.2)

- De som van uitgaven aan sportbeleid en activering en aan sportaccommodaties zijn als basis voor de gemeentelijke uitgaven aan sport en bewegen genomen. Omdat in sommige gemeenten ook

eenmalige uitschieters waarneembaar zijn, hebben we hier en daar een correctie gedaan: wanneer de uitgaven 20% hoger of lager dan het gemiddelde van de uitgaven in de periode 2012-2016 was, hebben we het gemiddelde van 2012-2017 in het model meegenomen.

Gemeentelijke uitgaven – onderwijshuisvesting (CBS IV3 code 4.2), openbaar groen en recreatie (CBS IV3 code 5.7), samenkracht en burgerparticipatie; begeleide participatie (CBS IV3 codes 6.1 en 6.4)

- Mogelijk dat een deel van de kosten om inwoners in staat te stellen te sporten en bewegen niet in 'sportaccommodaties' en 'sportbeleid en activering' wordt gevangen. Dit zijn kosten die op andere gemeentelijke beleidsterreinen worden gemaakt, maar wel met het doel: stimuleren van sport en beweging. Gebruikers van het dashboard hebben de mogelijkheid om naar eigen inzicht voor hun gemeente een deel van deze kosten toe te rekenen.
- Na consultatie met deskundigen en beleidsambtenaren concluderen we dat deze kosten vooral op de terreinen 'onderwijshuisvesting' (bijv. de gymzalen en velden die horen bij de exploitatie van scholen), 'openbaar groen en recreatie' (bijv. speel- en recreatievoorzieningen) en 'participatie' (bijv. eenzaamheidsbestrijding) kunnen liggen. Deze kostenposten hebben we daarom ook in het model opgenomen. Omdat de toerekening erg gemeente-specifiek is, hebben we het percentage als default op 0% gezet.

Overige kosten

- *Rijksoverheid*. Niet alle kosten die het Rijk begroot voor sport zijn ook te relateren aan het doel om mensen meer aan het sporten en bewegen te krijgen. We nemen alleen die kosten mee waarvan we inschatten dat ze aan dit doel te koppelen zijn. Dit zijn subsidies voor Gehandicaptensport, voor Sport en bewegen in de buurt en voor Stimuleren van een veiliger sportklimaat. Andere kosten, bijv. voor topsport of bekostiging van kennisinstellingen, nemen we niet mee. Ook de bijdrage van het Rijk (VWS en OCW) aan medeoverheden laten we buiten beschouwing, omdat dit anders tot een dubbeltelling met de gemeentelijke uitgaven zou leiden.
  - Om de kosten te kunnen verdelen over gemeenten hanteren we de verdeelsleutel "aantal inwoners in een gemeente t.o.v. het totaal in Nederland".
- *NOC*NSF*. Hierbij geldt hetzelfde principe als bij het Rijk: alleen de kosten waarvan wij denken dat er een directe relatie is met mensen laten sporten en bewegen nemen we mee. Dit zijn naar onze inschatting de basisfinanciering voor sportbonden en de bijdragen aan regionale sportnetwerken. Kosten voor bijv. topsport, waar NOC*NSF ook een belangrijke taak in heeft, vallen er dus buiten.
  - Om de kosten te kunnen verdelen over gemeenten hanteren we de verdeelsleutel "aantal verenigingsleden in een gemeente t.o.v. het totaal in Nederland". Daar waar data over het aantal verenigingsleden soms ontbrak, hebben we voor gemeenten het gemiddelde percentage verenigingsleden van Nederland genomen.
- *Contributies*. De belangrijkste inkomstenbron van sportverenigingen zijn contributies. We weten uit de Contributiemonitor 2016/2017 wat de gemiddelde contributiehoogte per VSG-regio is voor atletiek, handbal, hockey, tennis, voetbal en volleybal. Van vijf van deze zes sporten (alleen niet

voor handbal) weten we door KISS-data van NOC*NSF ook welk aandeel deze vijf sporten in het totaal aan verenigingsleden hebben. Zo kunnen we dus een gewogen gemiddelde contributie per VSG-regio berekenen, waarbij we aannemen dat de sporten die hierin niet worden meegenomen gemiddelde een even hoge contributie kennen als de vijf genoemde sporten.

- Om de contributiebedragen te kunnen verdelen over gemeenten vermenigvuldigen we het gemiddelde contributiebedrag per VSG-regio met het aantal verenigingsleden in een gemeente.
- *Sponsoring en overige inkomsten verenigingen.* Naast contributies en subsidies van gemeenten zijn er ook sponsorgelden, kantine-inkomsten e.d. waar verenigingen de kas mee vullen. We weten uit het Verenigingsmonitor Jaarbericht 2017 dat deze overige inkomsten ongeveer 1/3 van het totaal beslaan. We hanteren daarom per gemeente en multiplier op de totale contributie-inkomsten per vereniging (die bijna 2/3^e beslaan) van 0.5.
- *Commercieel sportaanbod.* Men sport niet alleen in verenigingsverband of in de openbare ruimte, maar ook in commerciële faciliteiten. Fitness neemt hiervan het grootste deel voor zijn rekening. Via het CBS weten we de totaalomzet van de fitnessbranche en we hebben een eigen inschatting gemaakt van hoe deze zich verhoudt tot de omzet in andere commerciële sectoren. Op basis van hiervan hebben we een multiplier aangenomen van 0.5 om de omzet van fitness te vertalen naar de omzet van het totale commerciële sportaanbod.
  - Om de fitnessomzet te verdelen over gemeenten hanteren we de verdeelsleutel "aandeel huishoudens dat fitness beoefent t.o.v. het totaal in Nederland".
  - Om de omzet van overige sectoren te kunnen verdelen over gemeenten hanteren we de verdeelsleutel "aantal commerciële voorzieningen (maneges, bowling- en poolcentra en sportscholen) t.o.v. het totaal in Nederland".
- *Zwembaden.* De kosten die mensen maken voor toegang tot een zwembad en/of zwembles zijn niet in de berekening van de contributie-uitgaven meegenomen en ook niet in de schatting van omzet van het commerciële sportaanbod. Omdat dit een aanzienlijke kostenpost is, moeten we deze ook apart meerekenen. Via het CBS weten we hoe hoog deze bedragen in Nederland zijn.
  - Om de omzet uit entree- en lesgeld van zwembaden te kunnen verdelen over gemeenten hanteren we de verdeelsleutel "aantal inwoners in een gemeente t.o.v. het totaal in Nederland".
- *Sportbenodigdheden.* Sporters doen op verschillende manieren investeringen in materiaal om zelf te kunnen sporten. De meest voor de hand liggende kosten zijn voor sportkleding en schoenen en voor overige sportartikelen. Deze kosten worden in de totale berekening meegenomen.
  - Om de kosten te kunnen verdelen over gemeenten hanteren we de verdeelsleutel "aantal wekelijks sporters in een gemeente t.o.v. het totaal in Nederland".

Opbrengsten

- Uit de Ecorys-studie volgen (ruime) bandbreedtes waarbinnen de maatschappelijke opbrengsten van regelmatig sporten en bewegen (t.o.v. niet of nauwelijks) per individu vallen. We hebben de keuze gemaakt om de onderkant van de bandbreedtes als gemiddelde opbrengst te nemen. Er zijn twee belangrijke redenen die een conservatieve keuze – aan de onderkant van de bandbreedte – legitimeren: (i) we hebben geen volledig zicht op de aannames die aan deze studie onderliggend zijn en (ii) het is vrij aannemelijk dat ook zonder enige publieke en private investering in sport en bewegen wel een klein percentage mensen toch zou sporten en bewegen, bijv. door hard te lopen op het strand of te wandelen in een natuurgebied (een conservatieve keuze van de opbrengst per persoon compenseert hiervoor).
- De opbrengsten in de Ecorys-studie zijn berekend voor de leeftijdsgroepen t/m 54. We gaan ervan uit dat de opbrengsten voor mensen van 55 tot 64 even hoog zijn als voor de categorie 25-54, bij gebrek aan beschikbare data voor deze leeftijdsgroep. Voor de leeftijdscategorie 65+ gaan we niet langer uit van arbeidsproductiviteit en ziekteverzuim als opbrengsten. We veronderstellen wel een iets hogere besparing op zorgkosten en een hogere baat van de toegenomen kwaliteit van leven.
- We werken met één gemiddeld kengetal voor de opbrengsten van sporten en bewegen voor drie leeftijdsgroepen: 5-24 jaar, 25-64 jaar en 65+. Voor elk van de groepen hebben we de gemiddelde jaarlijkse opbrengst van sport en bewegen berekend. Om de totale opbrengsten te benaderen in een gemeente, vermenigvuldigen we de gemiddelde opbrengst per leeftijdsgroep met het aantal mensen in die leeftijdsgroep dat aan de beweegrichtlijn voldoet.
- De door Ecorys berekende opbrengsten per individu hebben we teruggerekend naar een basisjaar om ze op gelijke voet met de jaarlijkse kosten te kunnen zetten. Dit doen we met een discontovoet van 3% (evenals Ecorys) en een looptijd van 65 jaar (categorie 5-24 jaar), 35 jaar (categorie 25-64 jaar) of 7 jaar (categorie 65+). De keuze hiervoor is gebaseerd op het verschil tussen de gemiddelde leeftijd per groep en de levensverwachting van Nederlanders (verondersteld op 80 jaar).

Allocatie kosten en opbrengsten

- De allocatie van kosten naar stakeholders is vrij eenduidig. Kosten voor het Rijk vallen bij het Rijk, contributies bij inwoners/sporters etc. Alleen de kostenpost sponsoring en overige inkomsten van verenigingen zijn over meerdere stakeholders te verdelen. We gaan ervan uit dat dit voor 2/3 bij het bedrijfsleven landt (met name sponsoring) en voor 1/3 bij de inwoners/sporters zelf (met name kantine-inkomsten).
- Voor de allocatie van opbrengsten hebben we aannames gedaan over in hoeverre elke opbrengst bij verschillende stakeholders landt. Voor sommige type opbrengsten is dit vrij duidelijk (zo komen bijv. de opbrengsten door een betere kwaliteit van leven 100% ten goede aan inwoners/sporters), maar voor andere type opbrengsten is dit lastiger. Onze aannames staan in onderstaand overzicht samengevat.

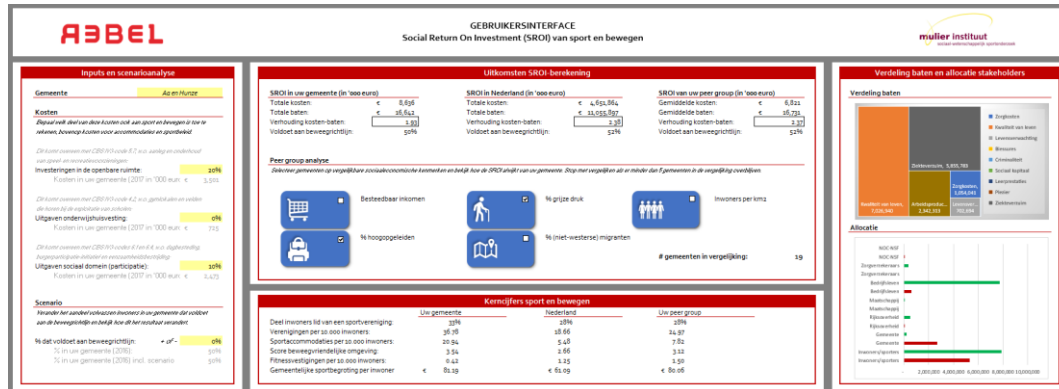
Gezondheid	Inwoners/sport	Gemeente	Rijksoverheid	Maatschappij	Bedrijfsleven	Zorgverzekeraar	NOC*NSF
Zorgkosten	20%	20%	0%	0%	0%	60%	0%
Kwaliteit van leven	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Levensverwachting	120%	0%	0%	0%	0%	-20%	0%
Blessures	60%	0%	0%	0%	0%	40%	0%
Sociaal							
Criminaliteit	0%	40%	20%	40%	0%	0%	0%
Sociaal kapitaal	60%	20%	0%	20%	0%	0%	0%
Leerprestaties / schooluitval	80%	0%	0%	20%	0%	0%	0%
Plezier	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Arbeid							
Ziekteverzuim	0%	0%	0%	0%	100%	0%	0%
Arbeidsproductiviteit	0%	0%	20%	0%	80%	0%	0%

Peer group analyse

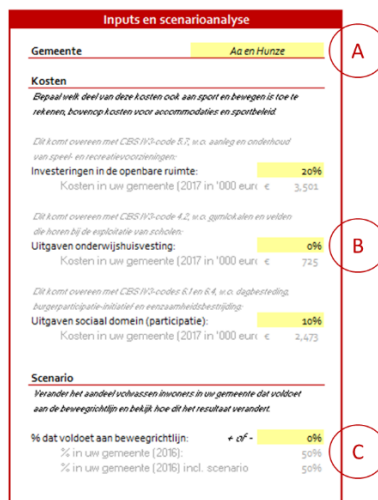
- Voor de 'peer group analyses' hebben we elke gemeente ingedeeld op basis van de belangrijkste sociaaleconomische variabelen (besteedbaar inkomen, hoogopgeleiden, grijze druk, migratie en inwoners per km²) in vier kwartielen (0%-25%, 25%-50%, 50%-75% en 75%-100%). Zo krijgt elke gemeente een score per sociaaleconomische variabele in welk kwartiel deze valt. De gemeente Amsterdam valt bijv. in de laagste categorie van gemeenten (0%-25%) qua besteedbaar inkomen, in de hoogste categorie van gemeenten (75%-100%) qua hoogopgeleiden, etc.
- Gebruikers van het dashboard kunnen kiezen om zichzelf met andere gemeenten op één of meer van deze sociaaleconomische variabelen te vergelijken. Hoe meer variabelen geselecteerd, hoe minder andere gemeenten in de vergelijking worden meegenomen. Er zijn immers steeds minder gemeenten waarmee op elk van de gekozen variabelen een match is. We adviseren te stoppen met vergelijken als er minder dan vijf gemeenten in de selectie overblijven.

Bijlage 3: werking van het dashboard

Het dashboard waarmee gebruikers per gemeenten de SROI van sport en bewegen kunnen schatten is in onderstaande afbeelding weergegeven. Daarna leggen we per onderdeel – links, midden en rechts – uit hoe het dashboard werkt, met de gemeente Aa en Hunze (eerste in de lijst) als voorbeeld.

Linkerdeel dashboard: Inputs en scenarioanalyse

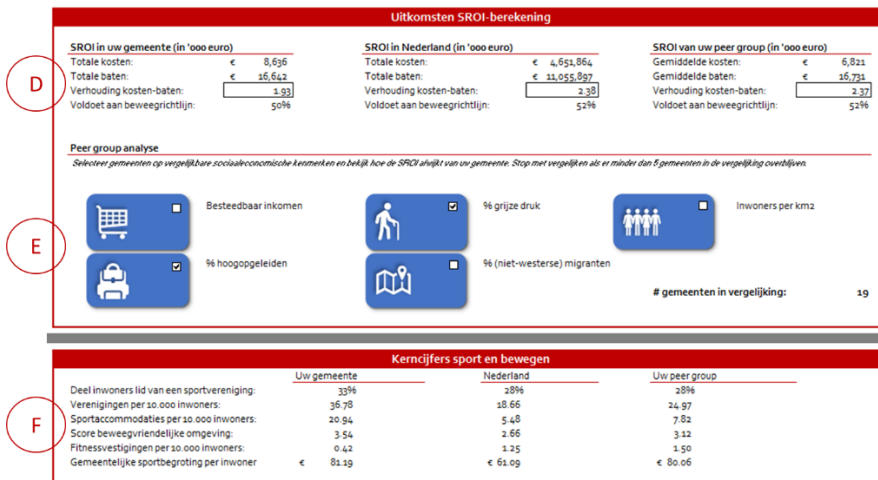

- De gebruiker van het dashboard begint (deel A) door het invullen van de gemeentenaam waarvoor hij/zij de SROI (en andere data) wil zien, door een keuze te maken uit een lijst met alle gemeenten. Dit zijn de gemeenten volgens de gemeentelijke indeling van 2017.
  - Voorbeeld: Aa en Hunze.
- Het model rekent standaard de gemeentelijke sportbegroting mee als input in de SROI-schatting. In deel B van het dashboard kan de gebruiker een deel van de kosten die bij andere gemeentelijke begrotingstitels vallen ook meenemen in de SROI-schatting. Dit zijn de posten: 'investerings in

de openbare ruimte' (CBS IV3-code 5.7), 'onderwijshuisvesting (CBS IV3-code 4.2) en 'participatie' (CBS IV3-codes 6.1 en 6.4). De gebruiker moet hier het percentage van de kosten invullen waarvan dat ook aan het beleidsdoel sport en bewegen is toe te rekenen; dit zal per gemeente anders zijn. Het model rekent vervolgens deze kosten ook mee in de SROI-schatting van de gemeente zelf én van alle andere gemeenten. De reden voor het laatste is dat de SROI's van gemeenten zo onderling vergelijkbaar blijven.

- Voorbeeld: openbare ruimte: 20%, onderwijshuisvesting: 0%, participatie: 10%.
- Na het uitvoeren van deze eerste twee handelingen zijn de belangrijkste resultaten zichtbaar voor de gemeente en voor heel Nederland (zie volgende onderdeel). Desgewenst kunnen gebruikers in deel C van het dashboard ook nog een hypothetisch scenario doorrekenen: wat gebeurt er als het percentage mensen dat aan de beweegrichtlijn voldoet in onze gemeente met X% zou veranderen (bij dezelfde kosten)? Wederom rekent het model het voor alle gemeenten door, omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid.
  - Voorbeeld: geen scenarioanalyse (0%).

Middendeel dashboard: Uitkomsten SROI-berekening en kerncijfers sport en bewegen

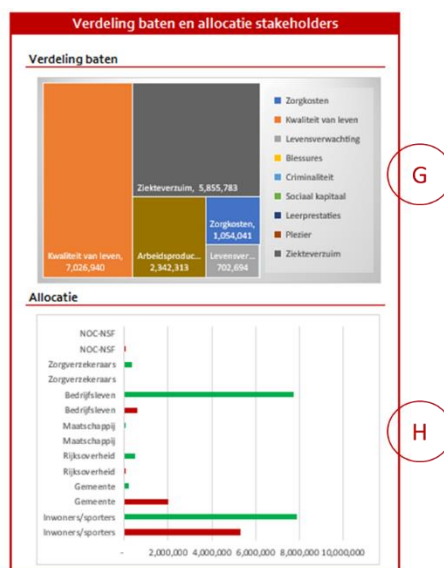

- Deel D van het dashboard laat de belangrijkste outputs van het model zien, per gemeente en voor heel Nederland. Dit zijn: de totale kosten, totale opbrengsten, de SROI en het percentage mensen dat aan de beweegrichtlijn voldoet (op basis waarvan de opbrengsten zijn berekend).
  - Voorbeeld: de totale kosten voor sport en bewegen in Aa en Hunze zijn ca. 8,6 miljoen euro, de totale opbrengsten zijn ca. 16,6 miljoen euro. De SROI – de verhouding tussen beide – is dus: 1,93. Dit betekent dat de opbrengsten van de sportende en bewegende bevolking in Aa en Hunze bijna 2x zo hoog zijn als alle kosten die – door het Rijk, de gemeente, de bevolking etc. – worden gemaakt.
- Het dashboard biedt de mogelijkheid om een gemeente te vergelijken met een groep gemeenten die dezelfde sociaaleconomische kenmerken heeft (deel E). De gebruiker kan deze groep kiezen

door één of meer van de vijf blauwe boxjes aan te vinken; het model haalt vervolgens de resultaten op voor alle gemeenten die met dit/deze kenmerk(en) in hetzelfde kwartiel (0-25%, 25-50%, 50-75%, 75-100%) vallen als de gemeente zelf, en neemt hier het gemiddelde van. De rationale achter deze vijf kenmerken is dat vanuit de wetenschappelijke literatuur bekend is dat deze samenhang vertonen met het sport- en beweeggedrag in een gemeente. Dit geeft rijker vergelijkingsmateriaal voor een gemeente dan alleen de vergelijking met het Nederlands gemiddelde. De uitkomsten van deze 'peer group' analyse worden zichtbaar in deel D, wanneer minstens één van de vijf kenmerken is geselecteerd. Voor een zinvolle vergelijking adviseren we een keuze te maken van kenmerken waarbij minstens vijf gemeenten in de vergelijking overblijven.

- *Voorbeeld: selecterend op de kenmerken '% hoogopgeleiden' en '% grijze druk' heeft de peer group van Aa en Hunze een gemiddelde SROI van 2,37. Dit is hoger dan Aa en Hunze zelf en lager dan het Nederlands gemiddelde.*
- Om verder inzicht te krijgen in mogelijke drijfveren achter de SROI, bevat de onderkant van het dashboard een overzicht van enkele kerncijfers over sport en bewegen, waaronder de door Mulier Instituut ontwikkelde 'Kernindicator Bewegvriendelijke Omgeving'. Deze cijfers kunnen helpen bij het verklaren van zichtbare verschillen tussen de gemeente, het Nederlands gemiddelde en de peer group.
  - *Voorbeeld: Aa en Hunze heeft een relatief hoge deelname aan verenigingen (33%) en er zijn ook relatief veel verenigingen en sportaccommodaties per 10.000 inwoners (36.78 en 20.94). Daarentegen voldoen er minder mensen in Aa en Hunze aan de beweegrichtlijn (50% t.o.v. 52% in Nederland) en maakt de gemeente zelf hogere kosten per inwoner (81.19 euro t.o.v. 61.09 euro in Nederland). Het feit dat Aa en Hunze een lagere SROI heeft dan gemiddeld in Nederland wordt mogelijk door die laatste twee factoren gedreven.*

Rechterdeel dashboard: Verdeling baten en allocatie stakeholders

- Het dashboard laat tot slot de verdeling van opbrengsten zien per type (deel G) en de allocatie van kosten en opbrengsten naar verschillende betrokken stakeholders (deel H). Onderliggend aan de verdeling en allocatie van effecten liggen enkele algemene aannames, waardoor de percentages bij elke gemeente hetzelfde zijn. De bedragen verschillen uiteraard wel per gemeente.
  - *Voorbeeld: de maatschappelijke opbrengsten van sport en bewegen in Aa en Hunze bestaan – net als in de andere gemeenten – grotendeels uit een hogere kwaliteit van leven, minder ziekteverzuim en hogere arbeidsproductiviteit. Bijbehorende bedragen in Aa en Hunze zijn respectievelijk ca. 7,0 mln euro, 5,9 mln euro en 2,3 mln euro. Het bedrijfsleven is een grote baathebbber (ca. 7,7 mln euro) en maakt relatief weinig kosten (ca. 0,6 mln euro). Aa en Hunze zelf investeert meer in sport en bewegen dan het de gemeente zelf oplevert (ca. 0,2 mln euro om 2,7 mln euro), maar heeft uiteraard ook baat bij een gezonde en gelukkige bevolking.*